VIỆT CHƯƠNG

NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM

Họa mi

NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

VIỆT CHƯƠNG

NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM

Chim họa mi

(Phụ lục: CHIM THANH TƯỚC)

THUẦN HÓA - LUYỆN THI HÓT- THI ĐÁ

NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

LỜI TỰA

Thưa Quí Độc Giả.

Tính đến quyển sách NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM HỌA MI *này, trong bộ sách nuôi chim, trước sau chúng tôi đã hân hạnh gởi đến quí độc giả thân mến được mười quyển, trong đó có nhiều sách đã được tái bản.*

Và, thể theo lời yêu cầu của quí vị, qua rất nhiều thư gởi về nhà xuất bản, soạn giả đã biên soạn thêm bốn quyển sách nuôi chim nữa cho trọn bộ. Hy vọng bốn quyển sách sau này sẽ lần lượt đến tay quí vị trong một ngày gần đây.

Soạn giả và nhà xuất bản xin thành thật cám ơn quí độc giả đã nhiệt tình tiếp đón bộ sách nuôi chim, trong đó có những nghệ nhân đã có nhiều năm lão luyện trong nghề. Và qua số lượng sách đã bán ra đã cho chúng tôi thấy rõ một điều là phong trào nuôi chim trong quần chúng cả nước đang tiến đến đỉnh cao nhất của nó.

Đó là điều thật sự đáng mừng. Nuôi chim hót rừng tuy có tốn kém; nhưng đây là cách để di dưỡng tinh thần tốt nhất đối với mọi lứa tuổi, giúp ta quên đi được những ưu phiền trong cuộc sống vốn có nhiều khó khăn và phức tạp. Nó cũng góp phần chặn đứng được hội chứng stress mà nhiều người đang có nguy cơ mắc phải do suốt ngày phải bù đầu với trăm công ngàn việc...

Thú chơi chim hót là một thú vui tao nhã, trước đây một vài thế kỷ chỉ dành riêng cho các vị hưu quan, những cụ già lớn tuổi, nhưng nay thì đã xâm nhập vào giới trẻ, độ tuổi 15, 16 trở lên. Sự đam mê của các em nhiều khi còn vượt trội hơn cả người già.

Chúng tôi trộm nghĩ rằng đây là một hiện tượng tốt, vì sự đam mê nuôi chim rừng vốn vô hại. Các em dùng thì giờ rảnh rỗi của mình vào việc chăm nom săn sóc cho con chim quí của mình, còn tốt hơn việc tụ tập chơi bời với chúng bạn, mà trong số đó chắc gì không có những em hư thân mất nết? Xách chiếc lồng chim đi dượt tại các tụ điểm để nghe chim hót có phải tốt hơn là dành thì giờ rỗi rảnh của mình vào việc bài bạc, hút xách, vừa làm hại thân xác, vừa đánh mất cả phẩm giá của mình và gia đình mình!

Tuy vậy, chuyện đời cái gì thái quá cũng có hại. Nuôi chim hót thì vô hại, nhưng nếu biến thú vui này đến mức độ

đam mê thái quá lại có hại. Trước hết là hại cho sức khỏe, sau là bê trễ công việc hằng ngày, như việc học hành hay việc mưu sinh khác...

Quả thật vậy, có nhiều người nuôi chim, mê đến độ cả ngày gần như lúc nào cũng quanh quẩn bên chiếc lồng chim. Hết cho ăn uống rồi lại xách lồng ra cho chim tắm nắng... Trưa lại, cho chim tắm nước, rồi giặt giũ bố lồng, vệ sinh lồng nuôi... Cứ thế, lo xong cho con chim này lại bắt tay săn sóc chăm lo cho con chim khác, đến nỗi quên mất cả ngày giờ...

Sự thật thì con chim đâu có đòi hỏi người nuôi phải tốn nhiều công phu chăm sóc nó đến như vậy! Hai ngày cho ăn uống một lần là được rồi, tắm táp cũng vậy, đâu đòi hỏi phải cập nhật hóa mỗi ngày! Hơn nữa, loài chim, kể cả chim thuộc, thích được sống yên tĩnh, tự do, chứ không hề muốn được thường xuyên gần gũi chủ nuôi, đừng nói chi đến việc vuốt ve, nựng nịu!

Khổ nỗi, đa số người nuôi chim, nhất là những bạn trẻ mới vào nghề lại thích tự mình thuần hóa một chú chim rừng thật dạn đi... như cục đất, đặt đâu đứng yên đấy... mới lấy làm hài lòng. Tập luyện một con chim nhát thành dạn thật ra đâu phải là một chuyện khó, nó chỉ đòi hỏi tốn hao nhiều công sức và thời gian mà thôi. Trước tiên là tìm nơi thích hợp

để treo lồng chim: Nơi mà người nhà thường qua lại, và treo lồng ở độ thấp, ngang với chiều cao của người. Con chim những ngày đầu thấy người qua lại thì sợ bay nhảy tứ tung, nhưng lâu dần nó cũng nhận ra được một điều là không ai có dã tâm bắt bớ mình nên nó cũng dạn dĩ dần. Để tiếp xúc thẳng với chim mà không sợ nó bay nhảy nên thỉnh thoảng lại gần lồng, đút cho chim một vài con cào cào, tập cho chim có thói quen thấy chủ đến gần là xáp lại đòi ăn. Dần dần, chủ nuôi cho tay vào lồng tỏ cử chỉ thân thiện với chim. Cứ mỗi buổi tập vài lần như vậy, lâu dần chim sẽ dạn có thể đứng yên trên cầu để chủ nuôi vuốt ve trên lưng, hoặc cho đứng trên ngón tay như đứng trên cầu vậy...

Tập được con chim dạn như vậy không chỉ ngày một ngày hai, mà phải từ tháng này sang tháng khác, thậm chí từ năm này sang năm khác!

Thử hỏi ta mất quá nhiều thì giờ như vậy để tập luyện cho con chim dạn thì lợi được điều gì? Đây chỉ là một thú chơi riêng, nhằm thỏa mãn cái tính háo thắng của mình, chứ không ích lợi gì đến khả năng hót hay đá của con chim cả! Vì như quí vị đã biết, con chim dạn người chưa hẳn là con chim hót hay. Con chim khi hót là lúc nó tự cảm nhận được sự ổn định thực sự của tâm hồn, nó cảm thấy tự do, làm chủ được bản thân, làm chủ được cả vùng trời và vùng đất nó đang

sống. Nó hót với tất cả sự tự tin và hăng say. Nói cách khác, giọng hót của chim bắt nguồn từ sự cảm hứng xuất phát trong lòng, nó khác với lối trình diễn của các ca sĩ trên sân khấu: Hát để hưởng thù lao!

Vì vậy, nếu nuôi chim mục đích chỉ để nghe hót thì ta không nên để mất quá nhiều thì giờ tập cho chim dạn. Cuộc chơi lý thú là cuộc chơi có tính thoải mái cho tâm hồn và thể xác của mình. Đừng nô lệ với một thói quen nào. Nuôi chim mà hàng ngày phải chú tâm chăm sóc quá mức cần thiết cho chim đến nỗi quên ăn mất ngủ và bê trễ công việc hàng ngày của mình thì quả là... lợi bất cập hại!

Do đó việc giản dị hóa công nuôi dưỡng và chăm sóc cho chim được chừng nào thì hay chừng nấy, miễn là làm sao vẫn bảo đảm được sức khỏe tốt cho chim. Ngay ở các nước công nghiệp phát triển mạnh, thì giờ ở đó với mọi người thực sự quí hiếm như vàng bạc, thế nhưng người ta vẫn có thì giờ nuôi chim hót, và nuôi còn nhiều hơn mình, đạt hơn mình nữa! Thức ăn của từng loại chim đã có bán sẵn, thuốc men cũng vậy. Chủ nuôi chỉ còn việc mua về cho chim ăn, uống; Nếu có chăm sóc thì mỗi tuần chỉ bỏ ra một vài giờ để cho chim tắm và tranh thủ vệ sinh lồng nuôi mà thôi.

Ở nước mình nay đã có một vài hãng "tiếp thị" thức ăn của chó, và chắc chắn trong tương lai gần thế nào cũng nhập

về thức ăn của chim, lúc đó người nuôi chim khỏi phải mất công pha trộn, khỏi phải đi mua (có khi chầu chực) cào cào, sâu tươi, trứng kiến... Nhưng, dù sao chúng ta vẫn có cách để tiết kiệm được thì giờ, mà vẫn duy trì được thú vui tiêu khiển lành mạnh này của mình.

Tự mỗi người nên đặt ra một phương thức chăn nuôi sao cho giản tiện, lại phù hợp với điều kiện chăn nuôi của mình mà vẫn đảm bảo được sức khỏe tốt cho chim.

Cái khó khăn thứ nhất là khâu lo thức ăn. Thức ăn tấm rang hay bột đậu phọng thì không ngại, vì một lần pha trộn có thể để ăn dần cả tháng. Nhưng, đáng ngại là thức ăn tươi, như cào cào, sâu tươi, trứng kiến, thường bán có nơi nhất định nên nhiều người nuôi chim phải cất công đi xa mới mua được. Nhất là vào tháng nắng, cào cào thường "hút" nên ngày nào chậm chân là ngày đó phải trở về không. Do đó, chúng tôi đề nghị với những vị nào khó khăn trong việc mua cào cào, sâu tươi, thì với Họa Mi, Chích Chòe Than, Vành Khuyên, nên cho ăn cách nhật, còn những giống chim khác như Khướu, Chích Chòe Lửa... mỗi tuần cung cấp 2 lần cũng không sao. Cách tắm táp cho chim đâu phải nhất thiết mỗi ngày mỗi tắm, mà mỗi tuần chừng 2 lần: Thứ năm và chủ nhật chẳng hạn.

Quí vị cũng biết con chim mạnh khỏe, ngoài việc được

ăn uống no đủ và bổ dưỡng ra, còn được nghỉ ngơi đúng mức, và nhất là đêm đêm được ngủ sớm ở nơi yên tĩnh. Nhưng, thường thì nhiều người lại không chú trọng đến những điều khuyên sau cùng này. Tối lại mở cassette, TV cho đến tận khuya để "mồi" cho chim hót theo lai rai, tưởng như vậy là giúp cho chim sung, không ngờ lại vô tình làm cho chim suy vì... thiếu ngủ!

Giống chim có thói quen muôn đời là tối ngủ sớm và sáng thức sớm. Trời vừa chạng vạng tối là chim rừng đã yên vị chỗ ngủ. Và bình minh vừa ló dạng, mặc dầu vạn vật còn chìm đắm trong sương khuya, muôn chim đã thức dậy cất tiếng hót vang... Chúng ta không nên sửa đổi cái thói quen đó của chúng. Nếu bắt chúng thức khuya thì không tài nào chúng hót sớm được. Trong khi đó thì người nuôi chim nào cũng muốn được thưởng thức giọng hót lảnh lót của chim vào những phút giây ngủ nướng êm đềm vào lúc sáng sớm của mình...

Như vậy là tại mình không biết cách nuôi, chứ không phải là tại chim "xấu nết" không biết hót sáng!

Nuôi chim Họa Mi, quí vị nhớ cho một điều là giống chim này cũng kị thức khuya. Tối lại, nên cho chim ngủ sớm bằng cách phủ kín áo lồng rồi treo vào một nơi yên tĩnh nhất trong nhà. Có được nghỉ ngơi và ngủ nghê đầy đủ như vậy chim mới sung sức và say sưa ca hót đúng với ý muốn của

mình...

Tóm lại, nuôi chim hót là một thú vui tao nhã và vô cùng lành mạnh, giúp con người có cơ hội tốt để được sống gần gũi với thiên nhiên hơn. Nhưng không nên biến thú tiêu khiển này thành một sự đam mê có hại, là phung phí quá nhiều thời gian và công sức đến nỗi phải bê trễ công việc hằng ngày của mình, như một số ít người đã vấp phải.

Thật ra, kỹ thuật nuôi chim không có gì khó khăn và phức tạp. Trung bình mỗi ngày ta dành cho mỗi con chim độ mười lăm phút để cho ăn và chăm sóc là vừa...

Giọng hót tuyệt vời của chim Họa Mi

Có nhiều người cả đời chưa một lần được nghe chim Họa Mi hót, thế nhưng họ vẫn tin rằng chỉ có Họa Mi là giống chim có giọng hót vượt trội hơn tất cả các chim khác trong rừng mà thôi!

Và, điều mà ai cũng biết, Yến hót là giống chim hót nổi tiếng, được đánh giá là cao cấp nhất, suốt mấy trăm năm nay được các nhà điểu học tài ba trên thế giới hết lời tán tụng là có giọng hót du dương nhất, tuyệt vời nhất. Thế mà tại vương quốc Bỉ khi lai tạo được giống Yến Malinois, có giọng hót đặc sắc nhất, người ta lại không ngần ngại đặt cho nó cái tên là "Rossignol de Paris"! (chữ Rossignol tiếng Pháp có nghĩa là chim Họa Mi).

Cả trong đời thường, xưa nay ca sĩ nào có giọng hót

lảnh lót nhất, truyền cảm nhất, người ta thường "thưởng" cho danh hiệu là: "Con chim Họa Mi của Đoàn hát... hay Nhà hát...".

Tiếng hót của Họa Mi hay đến độ nào mà có thể vượt cả không gian và thời gian như vậy?

Câu hỏi này, thú thật, rất khó trả lời một cách thỏa đáng vì mỗi giống chim đều có một giọng hát hay riêng. Hơn nữa, còn tùy vào sự cảm nhận, tùy vào trình độ thưởng thức của mỗi người mà đánh giá giọng giống chim này hay, giống chim khác dở... ra sao nữa! Nhưng, dù sao thì giọng hót của Họa Mi cũng có một sự vượt trội nào đó đối với các giống chim hót rừng khác, nên mới được người đời chú ý và ngợi khen.

Theo sự đánh giá của chúng tôi và cũng của nhiều nghệ nhân khác thì, giọng hót của chim Họa Mi ngoài âm tiết lảnh lót và thanh trong ra, còn toát ra được tính tự tin cao. Nhờ đó mà giọng hót của Họa Mi có sức truyền cảm mạnh gây được sự chú ý cao độ ở người nghe và có tác dụng dọa nạt hữu hiệu đối với chim đồng loại.

Trong một căn phòng, ít khi ta được thưởng thức giọng hai con Họa Mi cùng song hót, vì thường con căng lửa nhiều hót "đè" con căng lửa ít. Con chim khi đã bị đè thì suốt ngày cứ im thin thít, nếu có gắng hót cũng chỉ cất lên một vài tiếng rời rạc nào đó rồi thôi!

Giọng hót của Họa Mi vừa sang vừa đanh thép. Tiếng hót đầy vẻ hiên ngang, thách thức, có khi như một khúc nhạc quân hành hùng tráng gây cho người nghe một sự hứng khởi, yêu đời. Họa Mi vốn có giọng hót thật to, thật vang, và lại siêng hót. Sau mùa thay lông xong, chim căng lửa có thể hót suốt ngày cơ hồ không biết mỏi mệt.

Họa Mi hót rất có bài bản, âm thanh réo rắt, ít có sự trùng lắp nên nghe rất sướng tai. Tuy nhiên, không phải con chim Họa Mi nào cũng có giọng hót hay cả. Giống này cũng có con hay con dỡ, con giọng nhỏ con giọng to... Hót hay hoặc dỡ là tính bẩm sinh đã có từ lúc nhỏ, cũng như con người khi sinh ra cũng có người khôn kẻ dại vậy. Nhưng, nếu chủ nuôi biết cách tập luyện cho chim thường xuyên học tập được giọng hót của các chim bậc thầy hoặc cho nghe băng cassette (thâu giọng hót của chim Họa Mi) hay đi dượt chim thường xuyên tại các tụ điểm chơi chim... thì có thể giúp chim hót dở trở thành chim hót hay được. Vấn đề đòi hỏi là phải bỏ ra nhiều công sức và thời gian.

Riêng giọng to hay nhỏ cũng do đặc tính bẩm sinh của mỗi con, khó lòng sửa đổi được. Thế nhưng, điều này không gây một trở ngại nào cho thú chơi chim Họa Mi của người đời. Vì thực tế cho thấy có nhiều nghệ nhân chỉ thích nuôi chim Họa Mi có giọng hót nhỏ, cho rằng hót vừa đủ nghe như vậy chất giọng của chim mới trong trẻo và thanh tao hơn.

Người ta chỉ có thể thay đổi giọng khàn thành giọng thanh, bằng cách hạn chế thức ăn có nhiều chất dầu, hoặc quá "nóng", và cho chim uống nước chanh đường thay nước lã trong một thời gian...

Con chim hót hay được đánh giá là con chim khôn. Vì khôn nên nó mới tiếp thu nhanh những âm thanh khác lạ và hay ho xảy ra chung quanh nó. Nhờ đó mà giọng hót của nó mới khởi sắc hơn, bài bản hơn. Chẳng hạn trong những buổi dượt chim tại các tụ điểm chơi chim, chim được nghe giọng hót của nhau. Con Họa Mi khôn, do nhạy cảm và sáng ý đã chớp lấy cơ hội tốt này mà học hỏi ngay những làn điệu mới của chim khác, để tạo thêm vốn liếng cho giọng hót vốn nghèo nàn của mình được hay hơn.

Còn con chim dở vốn là con chim tối dạ, do đó tiếp thu chậm, nên nó hót rất ít giọng.

Với chim tối dạ thì cần phải nuôi mái Mi thúc để cho nó siêng hót hơn. Và từ đó, nó mới tự biến đổi giọng hót để càng ngày càng được khởi sắc hơn.

Giọng hót của chim, như quí vị đã biết, ngoài mục đích dùng làm lợi khí sắc bén dọa nạt kẻ thù, còn để ve vãn chim mái. Khi nghe tiếng chim Họa Mi mái xùy, chắc chắn Họa Mi trống sẽ lấy hết sức bình sinh ra trổ tài để thuyết phục "người đẹp" để ý đến mình. Lời tỏ tình đó hy vọng không

phải là những lời tầm thường cục mịch hàng ngày, mà phải pha chút lãng mạn bay bướm... Cũng như người ta vậy, dù có quê mùa dốt nát đến đâu mà khi đứng gần người yêu, ai cũng phải cố gắng "nặn" ra một số câu nói văn hoa nào đó để mong làm vừa lòng người đẹp. Chim chóc, muông thú ngoài đời cũng vậy mà thôi...

Có lẽ cũng xin được nhắc nhở điều mà quí vị cũng thừa biết đến, là trong mùa động dục, các loài chim thú khi giống đực giống cái gần nhau, chúng đều biết tỏ những cử chỉ cũng như tiếng kêu rên khác lạ mà bình thường chúng không hề thấy được. Chẳng hạn chúng biết nhảy múa bên nhau, trửng giỡn với nhau hàng giờ liền. Và thay vì kêu hay hót thì chúng kêu rên khe khẽ... Chẳng lẽ con chim Họa Mi trống đứng gần con chim Họa Mi mái lại không biết "sửa giọng" quê kệch của nó sao?

Nuôi chim Họa Mi còn có cái thú nữa là buổi trưa được nằm nghe chim "đi chuyện". Đây không phải là hót mà là "đi chuyện" hay "kể chuyện". Giọng chim chỉ phát ra nho nhỏ trong cổ họng một cách đều đều và trầm buồn. Cái lối "đi chuyện" của Họa Mi cũng giống như cách kể chuyện đời xưa của ông bà kể cho các cháu nghe, để giúp các cháu lịm vào giấc ngủ một cách êm đềm...

Cái chất giọng giữa cách đi chuyện và hót lớn của Họa

Mi gần như không giống nhau. Hót thì có bài bản hẳn hoi, còn đi chuyện thì như một bản nhạc hòa tấu với nhiều hợp âm, có lúc trầm buồn, có lúc sôi nổi. Trong đó ta dễ dàng nhận ra được tiếng thông reo, thác đỗ, mưa tuôn... Càng lắng tai nghe càng cảm thấy thích thú vì khám phá ra được nhiều âm thanh lạ.

Nhiều nghệ nhân ghiền lối đi chuyện này của Họa Mi, đến nỗi buổi trưa nào không được nghe thì không tài nào chợp mắt được. Chim dù bình thường hót lớn hay nhỏ giọng, nhưng khi đi chuyện vẫn cứ đều đều một giọng rỉ rả nho nhỏ vừa đủ nghe, kéo dài một vài giờ liên tục. Và, hình như chính nó cũng đang ngái ngủ vì cái giọng "kể lể" trầm buồn của nó...

Khi nghe chim Họa Mi đi chuyện vào lúc giữa trưa, biết giọng nó quá phong phú và đa dạng, nhiều nghệ nhân lấy làm tiếc là nếu chim phát huy được những giọng rỉ rả êm đềm này thành giọng hót lớn thì còn thú vị biết chừng nào!

Dù sao thì giọng hót của Họa Mi cũng đã được nhiều người đánh giá là giọng hót tuyệt vời, ai đã được nghe một lần thì không tài nào quên nổi!

Họa Mi là giống chim dữ

Nhiều người chưa hề thấy con chim Họa Mi lần nào, cứ tưởng tượng con chim có giọng hót thật hay mà người đời thường ca tụng này chắc là đẹp lắm.

Trong trí tưởng tượng, chắc ai cũng cho rằng Họa Mi phải có bộ lông với nhiều màu sắc tuyệt đẹp, và đó chắc là con chim hiền lành nhất, dễ thương nhất.

Nếu trí tưởng tượng của ai đó càng phong phú thì khi được tận mắt thấy được con Họa Mi bằng xương bằng thịt, chắc chắn họ sẽ... ngỡ ngàng, nếu không nói là tuyệt vọng!

Phải nói là nhìn bên ngoài, Họa Mi chỉ là con chim tầm thường về vóc dáng, nhất là bộ lông màu vàng sẫm, như màu áo nâu cũ sắp sờn rách của một người nhà quê chân lấm tay bùn của thuở xa xôi nào đó. Cặp mắt tuy được viền trắng như chim Vành Khuyên, và phía trên cũng là một ngấn trắng khiến đuôi mắt dài ra, nhưng cũng không tô điểm được gì cho vẻ đẹp của con chim tăng phần rạng rỡ ra cả.

Nhan sắc chim Họa Mi chỉ tầm thường có vậy. Thế nhưng nhờ tài hót hay đá giỏi, nên từ xa xưa Họa Mi được ở trong lồng son, trong gác tía các cung đình của các vua chúa, vì đây là giống chim của giới vương giả, quí tộc chứ không phải của giới bình dân!

Trong vườn ngự uyển của các vua chúa Trung Hoa, và của Việt Nam, có treo nhiều lồng chim hót, nhưng chỉ có Họa Mi là được nuôi nhiều nhất.

Ngày nay, Họa Mi là con chim của đại chúng chứ không thuộc riêng một giai cấp nào. Nó không phải là giống chim khó nuôi, già trẻ lớn bé gì cũng nuôi được cả, miễn là biết chút ít kỹ thuật nuôi dưỡng là được.

Người ta nuôi Họa Mi vì nó có giọng hót thật hay, khó có giọng chim hót rừng nào bì kịp. Nó cũng có tài đấu đá mà chắc chắn ai được chứng kiến một lần thì sẽ nhớ mãi đến cả đời. Nhất là được chứng kiến trận đấu giữa hai con chim thuộc loại... "kỳ phùng địch thủ".

Phải nói chim Họa Mi là loại chim dữ, thật dữ.

Sau mùa thay lông, chim Họa Mi nào cũng bắt đầu căng lửa, chúng có thể cất tiếng hót cả ngày mà cơ hồ không biết mỏi mệt! Nếu gặp một đối thủ xứng tay, hai chim sẽ gân cổ lên mà hót như hét thẳng vào mặt nhau, như nạt nộ nhau, vì con nọ cố gắng dùng giọng hót hay của mình để đè con kia

ngậm miệng cho bằng được! Quả thật chim nào yếu lửa tất sẽ bị đè, và từ đó chỉ biết lơ láo đứng nhìn chứ không dám há mỏ hót một câu nào nữa cả.

Nếu chủ nuôi không xách lồng đi nơi khác thì con chim thất thế sẽ hoảng vía hoảng hồn luôn, từ đó về sau hễ nghe giọng chim kia hót lên là nó lại hoảng sợ liên tiếp nhảy lồng như cố tìm đường chạy trốn!

Giọng chim Họa Mi thường lãnh lót, vừa ngân vang tỏ rõ được uy quyền sang cả cho nên ai nghe cũng thích, và ai cũng chuộng nuôi. Con chim đã tỏ rõ được tính ý dữ dằn của nó qua giọng hót với nhiều làn điệu vô cùng phong phú, càng nghe càng thích; dù người khó tính đến đâu cũng không thể chê bai được.

Nhưng, Họa Mi không những chỉ dữ ở giọng hót mà còn ở cả tính háu đá của nó nữa.

Khi căng lửa, hễ gặp chim lạ treo gần là hai con hướng vào nhau mà bay nhào tới hậm hực như muốn đọ sức với nhau ngay. Chúng bay lên cầu cất cao giọng hót như tỏ lời thách đấu với nhau, rồi lại nhảy xuống bố lồng cắn lên cắn xuống tỏ sự bứt rứt khó chịu... Và, nếu được đá với nhau thì cả hai chim đều nhất loạt tung cả hai chân về phía trước, cố nắm cho được chân cẳng hay đầu cổ kẻ thù mà bấu chặt, khóa chặt lại không cho nhúc nhích cục cựa. Trong khi đó cái mỏ cứng và nhọn

của nó cứ nhắm vào các phần da thịt, và những nơi yếu huyệt của đối phương mà mổ lia lịa cho đến khi mệt mỏi mới chịu tạm buông ra.

Con chim bị một trận đòn nhừ tử như vậy thì chỉ còn gượng mà bò lết. Thế nhưng, giống chim này háu đá lắm! Con thắng thế thì hăng hái đã đành, nhưng con thất thế cũng cố "thua keo này bày keo khác" vậy! Chúng lại lăn xả vào nhau cố tung đòn, tung thế ra mà khóa, mà mổ với nhau một cách chí tử.

Nhìn hai con Họa Mi đấu đá với nhau, không ai là không phục tài của chúng. Trước hết là phải khen con chim có sức mạnh phi thường, đấu đá từ hiệp này sang hiệp khác mà cơ hồ không biết mệt. Kế đó, cũng phải khen đến sự lì đòn của chúng. Những cú mổ, cú đạp, khiến lông mình rơi rụng, mặt mày trầy xước, chân cẳng bầm giập nhiều chỗ máu me. Có nhiều con ngón chân bị giập, móng chân bị sút ra khiến máu nhỏ xuống thành giọt đọng vũng, thế mà chúng do say máu nên không biết đau, cứ hùng hục xông vào mà cấu xé...

Điều sau cùng người xem phải thán phục chim Họa Mi nữa là sự khôn ngoan, quyền biến của nó trong cách ra đòn, gỡ thế một cách tài tình. Chúng còn biết "ăn miếng trả miếng", biết trả đòn đúng lúc, vừa chính xác vừa nhặm lẹ, y như hai võ sĩ thứ thiệt đang biểu diễn võ thuật vậy.

Trong kỳ thi đá, có nhiều con Họa Mi được gọi là vô địch, vì nó lần lượt hạ được cả chục đối thủ tài ba mà không một lần bị thua. Với chim vô địch này hễ đá là thắng. Thắng từ trận này sang trận khác, đến khi không còn chim nào đấu đá nổi nữa mới thôi.

Nhưng chim đá thua, chắc chắn là do thiếu sức kém tài, nhưng hầu hết là thua trong danh dự. Chúng nó cũng ra sức đấu đá hết mình, cũng làm cho đối phương nhiều phen xiểng niễng, chứ đâu phải rụt cổ để chịu thua một cách dễ dàng.

Chính vì Họa Mi có biệt tài như vậy cho nên từ xa xưa nó mới được nhiều người chuộng nuôi. Con Họa Mi nuôi hót cũng có hùng khí của con chim hót, mà con chim nuôi đá cũng có tài uy lực kiên cường toát ra từ dáng vóc đến cử chỉ bay nhảy mạnh bạo của nó...

Vì vậy, những con chim nổi tiếng hót hay, và những con chim thắng trận oanh liệt đều được nhiều người hết lời khen ngợi và lúc nào cũng được nhắc nhở tới. Công lao của chủ chim tuy nhiều, nhưng kể ra cũng không thấm tháp gì trước giải thưởng sáng giá do chim quí mang về. Đó là phần thưởng tinh thần quí giá đối với nghệ nhân nuôi chim, nhờ đó mà quên đi được những nhọc nhằn suốt những tháng ngày dài phải khổ công tập luyện cho con chim quí.

Mùa sinh sản của chim Họa Mi

Chim chóc đẻ theo mùa, và mùa sinh sản của chúng thường kéo dài từ ba đến bốn tháng mới chấm dứt.

Mùa sinh sản của chim thay đổi theo từng vùng vì còn ảnh hưởng đến khí hậu ở đó ra sao. Vì vậy, chúng ta đừng ngạc nhiên khi thấy mùa sinh sản của chim ở miền Bắc không trùng với mùa sinh sản của chim ở miền Nam. Ngay tại miền Nam, cùng một giống chim mà tỉnh này và tỉnh khác, mùa sinh sản của chim đó cũng không trùng tháng với nhau. Có nơi chim đẻ sớm, có nơi chim đẻ trễ.

Đó là chưa nói đến, mỗi giống chim lại có mùa sinh sản khác nhau. Nhưng, xét ra khoảng cách thì cũng không có gì cách biệt nhau lắm.

Tại miền Bắc, mùa xuân khí hậu mát mẻ, chim chóc

cũng thay lông xong nên giống nào cũng căng lửa, và bắt đầu bắt cặp với nhau...

Tại miền Nam, mùa thay lông của chim chấm dứt trước tháng mười một. Đầu tháng chạp chim chóc đã bắt đầu căng lửa. Nhiều giống đẻ sớm như Chích Chòe đất, Sáo, Cưỡng đã lo bắt cặp với nhau và ra Tết âm lịch là lót ổ đẻ sớm...

Các giống chim khác thì mùa sinh sản khởi đầu trước mùa mưa khoảng nửa tháng, tức là giữa tháng ba âm lịch trở đi. Những chim này từ tháng giêng đã bắt cặp đi đâu cũng đủ đôi. Gần mùa mưa thì chúng tìm nơi xây tổ và đẻ cho đến tháng sáu, tháng bảy...

Mỗi mùa, một cặp chim có thể đẻ vài ba lứa. Hễ lứa này con chim sắp ra ràng thì chim mẹ đã đẻ tiếp lứa sau... Chúng ấp hơn hai tuần, nuôi con khoảng gần bốn tuần là xong một lứa. Mỗi lứa chim đẻ khoảng ba bốn trứng (chim tơ số trứng nhiều hơn), và số con nở không chừng, có thể vài ba con. Và khi chim con đã bay thành thạo thì chúng lẻ bầy, mỗi con tự lo kiếm sống một nơi...

Mùa sinh sản của chim Họa Mi bắt đầu vào tháng sáu, tháng bảy âm lịch. Người ta thấy giữa tháng tám đã có Họa Mi con bán ở các chợ chim, và tháng chín, tháng mười, chim con "rộ" nhất.

Họa Mi là giống chim sống trong rừng già, nơi có núi non hiểm trở, có thác có suối, nhưng tổ của chúng thường làm ở những lùm bụi rậm rạp, có khi chỉ cách đường mòn trong rừng vài ba mươi thước là cùng.

Người ta cũng thường bắt gặp tổ của chúng trong các lùm cây ở các đồi trọc, hay những cây cao mọc đơn lẻ ở khoảng đất trống trên một ngọn đồi.

Nói chung, nơi Họa Mi chọn làm tổ tuy thấp, nhưng lại rất kín đáo, vì là nơi lùm bụi rậm rạp, ít khi bị người phát hiện. Thế nhưng "vỏ quít dày có móng tay nhọn", giới đi săn lùng tổ chim Họa Mi phần đông lại là dân địa phương, đồng bào sắc tộc, hàng ngày họ sống dựa vào rừng vào núi, nên rất rành "đường đi nước bước" nên cũng dễ phát hiện.

Ngay việc đánh bẫy Họa Mi, dân miền xuôi còn nhờ dân địa phương làm hướng đạo dẫn đường mới biết đường đi lối lại của chim mà đánh bắt.

Tổ của Họa Mi cũng làm giống tổ của chim Cu Gáy, nghĩa là cũng chọn những chảng ba cây, hoặc là nơi có nhiều cành cây nhỏ đan qua chéo lại sẵn để làm điểm tựa chắc chắn. Bên trên, chúng chỉ kết chằng chịt qua lại những que nhỏ, và trên cùng là cỏ khô để ổ vừa ấm vừa êm, giúp cho chim con có cái "nôi" nằm lý tưởng.

Được biết, giống chim Họa Mi rất khôn. Ngoài việc chọn nơi làm tổ kín đáo tránh được cặp mắt kẻ thù phát hiện, lại nơi ấy thường không có tổ kiến, và cũng vắng bóng những loài chim dữ như chim Cắt, chim Ó... xuất hiện. Đây là những giống chim chuyên ăn thịt, thường tìm tổ chim non để phá hại.

Mỗi lứa Họa Mi đẻ được chừng ba bốn trứng, trứng cũng khá to. Sau khi đẻ xong, trống mái thay nhau ấp cho đến ngày chim con nở. Đây cũng là điều khác lạ, vì nhiều giống chim khác, chỉ có chim mái nằm ổ ấp, còn chim trống có nhiệm vụ tìm mồi nuôi vợ con, và canh chừng tổ, để báo động kịp lúc khi có kẻ thù đến phá tổ.

Mỗi mùa sinh sản, một cặp chim Họa Mi cũng đẻ được vài ba lứa, tính chung cũng cho ra đời được bảy tám chim non.

Họa Mi là giống chim rất chung thủy, trống mái lúc nào cũng sống cận kề nhau như hình với bóng, chẳng khác gì chim Bồ Câu, vốn nổi tiếng là chung tình. Lúc làm tổ thì vợ chồng Họa Mi cùng nhau tha cây, tha rác, và khi ấp thì cũng thay phiên nhau ấp... Gặp trường hợp con chim chồng bị chim hung dữ khác đến đánh đuổi ra khỏi vùng lãnh địa của nó, chim mái cũng hùng hổ tham gia việc đấu đá với chim chồng. Nếu thua chim mái sẵn sàng bỏ tổ để bay theo chim chồng

cho đủ đôi bạn, mặc dù ai cũng biết chim Họa Mi mẹ rất thương con cái của nó.

Ngay khi nuôi Họa Mi mái chung với Họa Mi trống đá, nếu trống mái hợp ý với nhau thì con cái tỏ ra khôn ngoan một cách khó có người ngờ được, là nó cứ luôn luôn xùy thúc trống lăn xả vào đối thủ mà đấu đá hết mình. Vì vậy, đá Họa Mi mà không có con cái kèm theo thì chim trống dù có tài giỏi đến đâu cũng khó lòng thắng được đối thủ nó một cách dễ dàng được. Nhưng phải là mái hợp với trống mới đem lại kết quả tốt. Mái mà không hợp thì có mái cũng như không.

Chim con Họa Mi rất dễ thuần dưỡng, nuôi mau khôn, nhưng giá bán thường quá đắt, có khi gần gấp ba lần chim bổi, mà thường cũng hiếm do không bắt được nhiều.

Nhiều người đã áp dụng việc nuôi chim Họa Mi đẻ để kiếm chim con mà nuôi, bằng cách chọn trống con, mái con cùng dạng tuổi nuôi lên, nhưng từ trước đến nay chúng tôi chưa thấy ai thu hái được kết quả như ý cả. Trong khi đó, họ nuôi đẻ nhiều giống chim khác lại thành công, trong đó có Cu Gáy, Chích Chòe Than, Chích Chòe Lửa...

Mùa thay lông của chim Họa Mi

Sau mùa sinh sản là mùa thay lông của chim chóc. Họa Mi cũng vậy.

Trong mùa sinh sản, Họa Mi mái phải đẻ, ấp và nuôi con nhiều lứa. Chim trống cũng ấp trứng và nuôi con nên cả trống lẫn mái đều suy yếu nên cùng thay lông. Đó là mùa thay lông định kỳ, năm nào cũng xảy ra với chim cả.

Ngay cả Họa Mi tơ mới lớn lên trong năm đầu cũng đến mùa này là thay lông.

Thay lông là rụng dần lớp lông cũ để mọc lớp lông mới.

Mùa thay lông của chim kéo dài từ hai đến ba tháng mới xong. Chim nào yếu sức thì thay lông trước, chim nào khỏe mạnh thì thay lông sau.

Với Họa Mi sống ngoài hoang dã, mùa thay lông tuy yếu sức nhưng chúng vẫn đủ sức bay đi kiếm mồi, và hình như không còn khả năng để hót. Chỉ đến khi bộ lông cũ đã được thay xong, trên mình mượt mà lông mới thì sức lực của chim cũng bắt đầu phục hồi trở lại. Chim đủ lửa và hót căng dần.

Họa Mi nuôi nhốt trong lồng, mùa thay lông định kỳ cũng không tránh khỏi. Có điều, điều kiện sinh sống của chúng đã được đổi khác nên mùa thay lông của chim nuôi không trùng hợp với mùa thay lông của chim bên ngoài.

Thường thì sau mùa mưa vài tháng, chim nuôi lồng đã bắt đầu thay lông. Chim yếu sức thì thay lông sớm hơn những chim khỏe mạnh.

Nếu không biết cách chăm sóc thì một con chim thay lông cũng chiếm một thời gian khá dài từ hai đến ba tháng mới xong. Nhưng nếu biết cách nuôi dưỡng thì ta có thể rút ngắn thời gian lại khoảng hai phần ba, giúp chim mau khôi phục sức khỏe để hót hoặc đá.

Ai nuôi chim mà thấy chim thay lông cũng sinh buồn. Vì chim thay lông có khác gì chim bệnh, cả ngày chỉ đứng ủ rũ trong lồng không bay nhảy, cũng không cất tiếng hót. Đã thế bộ lông lại rụng lổ chổ, nham nhở xấu xí nữa... Vì lẽ đó,

nên người nuôi chim nào cũng muốn mau được kết thúc thời gian thay lông của chim được càng sớm càng hay.

Trước khi Họa Mi thay lông, ta thấy chúng có dáng mệt mỏi, bộ lông thì khô khốc, tối màu, cũng như chiếc lá trên cây đã bắt đầu vàng úa vậy. Dần dần, vài chiếc lông nhỏ trên đầu bắt đầu rụng xuống... Đó là lúc chim bắt đầu thay lông. Chim thay lông thường bắt đầu từ đầu trở xuống cổ, thân mình, sau đó là lông đuôi, lông cánh... Bộ lông cũ không phải được chim rũ bỏ xuống một lần mà là thay từ từ, hễ lông cũ nơi nào rụng trước thì nơi đó thay lông mới trước. Lần lần, trên mình chim, lông mới thay lần lông cũ và cuối cùng chim có một bộ áo mới hoàn toàn...

Khi Họa Mi bắt đầu thay lông, thì chủ nuôi phải có kế hoạch chăm sóc và nuôi dưỡng đặc biệt.

- Lồng chim phải được phủ áo cả ngày đêm suốt một thời gian dài vài ba tuần, và được treo vào nơi yên tĩnh nhất, để chim được tĩnh dưỡng mà thay lông nhanh.

- Tuyệt đối không cho Họa Mi nghe tiếng chim mái và tiếng hót của chim trống khác. Nó cần được sống yên tĩnh, suốt thời gian thay lông không hót lại càng hay.

- Chim được cho ăn uống bổ dưỡng. Nên cho Họa Mi thay lông ăn loại cào cào già để chúng thay lông nhanh.

- Thỉnh thoảng vài ba ngày chim mới được sưởi nắng sáng trong một khoảng thời gian ngắn. Và cũng được tắm với nước ấm trong một thời gian ngắn.

- Khi trên mình chim lớp lông mới đã hiện lên khá nhiều thì ta có thể mở áo lồng ban ngày và cho chim tắm nắng, tắm nước bình thường. Chim đã bắt đầu có lữa, đã hót lai rai với giọng nhỏ. Lúc này ta chưa vội cho mái thúc, vì quả thực sức lực của chim chưa phục hồi đúng mức...

Thường thì từ lúc bắt đầu thay lông cho đến khi thay lông hoàn tất, nếu nuôi khéo, cũng phải mất hai tháng là mau. Ngược lại, nếu việc nuôi dưỡng và chăm sóc vụng về không những thời gian thay lông của Họa Mi còn kéo dài thêm mà có khi còn làm chim chết nữa! Có nhiều trường hợp, vụ thay lông định kỳ chưa xong, đã kéo thêm việc thay lông bất thường nữa! Con chim thay lông suốt bốn năm tháng liền thì đến lúc nào mới hồi sức kịp? Và thử hỏi sự chán nản nào bằng sự chán nản này đối với chủ chim?

Nhưng thay lông định kỳ là việc bình thường của chim không có gì đáng lo cả, mà tránh cũng không được, vì đó là một thứ bệnh hàng năm của chim. Thật ra, trong mùa thay lông mà chim không đủ sức thay lông mới đáng ngại. Nhiều khi chủ chim phải tự làm cho chim yếu sức đi phần nào để ép nó thay lông cho bằng được.

Có một loại thay lông của chim làm cho người nuôi chim lo hơn cả là thay lông bất thường!

Tại sao gọi là thay lông bất thường? Đó là do con Họa Mi vướng vào một, hay cùng một lúc vài trường hợp sau đây:

- Do nuôi dưỡng không đúng mức: Chim cho ăn không đủ chất bổ dưỡng, hoặc là cho ăn bữa đói bữa no, hay là thay đổi thức ăn đột ngột khiến chim suy yếu và dẫn đến việc thay lông bất thường.

Muốn tránh trường hợp này thì phải cho chim ăn không những no đủ mà còn phải bổ dưỡng nữa. Như nuôi Họa Mi thì phải cho ăn cào cào mỗi ngày với số lượng khá. Thức ăn của chim nếu cần phải thay đổi thành phần nào thì phải thay đổi từ từ mỗi lúc một ít để chim tập ăn quen mùi dần...

- Do thiếu chăm sóc: Họa Mi vốn là giống chim trời, nay bị bắt nuôi trong chiếc lồng chật hẹp, tù túng, nếu lâu ngày không cho chim tiếp xúc với nắng gió, với nước thì chim dễ bị bệnh.

Mỗi ngày ta phải treo lồng ra ngoài để chim sưởi nắng độ nửa giờ để cơ thể chim hấp thụ được sinh tố D giúp đời sống chim được khỏe mạnh, vui tươi hơn. Nếu lâu ngày chim không được tắm nắng, hoặc là phải đứng ngoài nắng quá lâu chim sẽ bị hốc nắng nên suy, dễ dẫn đến việc thay lông bất

thường. Vì hễ chim bị suy yếu là dễ dàng thay lông bất thường, không kể tháng nào trong năm, và mặc dầu vừa thay lông xong, nó vẫn có thể bị thay lông lại. Thay lông bất thường thì không thay lông toàn bộ như cách thay lông định kỳ, nghĩa là chỉ rụng một số lông cánh, lông đuôi hoặc lông mình, nhưng lại làm suy yếu sức khỏe lâu ngày, có khi dẫn chim đến cái chết!

Kinh nghiệm cho thấy, nếu lâu ngày ta không cho Họa Mi tắm nước, cơ thể nó cũng bị suy yếu, và dẫn đến việc thay lông bất thường. Vốn là con chim xứ lạnh, gặp mùa viêm nhiệt, chim rất cần được tắm thường xuyên. Mỗi lần tắm của Họa Mi không lâu, chỉ khoảng đôi ba phút, nhưng nó cần được tắm hàng ngày, như vậy tinh thần và thể xác mới được sảng khoái...

Nếu chim bị tập dượt quá sức, nhất là với Họa Mi đá, khiến chim không có chút gì để nghỉ ngơi, dưỡng sức thì chúng bị suy kiệt sức khỏe đến trầm trọng và tất nhiên không tránh được thay lông bất thường. Nên nhớ chim cũng như người, sức khỏe dù tràn đầy cũng có mức độ định hạn của nó. Vắt kiệt sức lực quá mức là chuyện không nên, thể nào cũng dẫn đến bệnh hoạn, mà thường là bệnh nặng không sao gượng nổi!

Vì vậy, trong thời gian tập dượt, dù để dự thi hót hay

đá, ta nên tranh thủ cho chim được dưỡng sức, nghỉ ngơi. Việc bắt chim tập dượt đến nỗi kiệt sức, chỉ làm cho nó tiêu hao sức lực thêm thôi, thì thử hỏi đến ngày thi hót, thi đá làm sao nó còn đủ sức để thi thố tài năng trước thiên hạ được?

Bằng chứng cho thấy, những chim Họa Mi sau những trận đá cật lực, thì dù thắng hay thua, con nào cũng tiêu hao sức lực quá nhiều. Chúng cần được tĩnh dưỡng ngay, phải được ăn uống bổ dưỡng và được chăm sóc chu đáo... Nếu không, có thể gặp phải hậu quả xấu khó lường.

Giới nuôi chim, không ai là không ngại việc thay lông bất thường. Một con chim dù khỏe mạnh đến đâu mà trong một năm, đã chịu mất ba tháng thay lông định kỳ, nay nếu phải thay lông bất thường một vài kỳ nữa thì... coi như suốt năm con chim phải sống trong sự suy sụp sức khỏe, không thể dùng vào việc hót hay đá nữa! Với con chim như vậy, liệu năm sau nó còn đủ sức hót hay đá được hay không? Những câu hỏi đó thường lởn vởn trong đầu óc của chủ nuôi, và thường thì những con chim xuống sức trầm trọng đó không còn chủ nuôi tin tưởng nữa...

Thay lông bất thường mới nhìn qua thì tưởng nhẹ, vì đâu có thay toàn cả bộ lông. Nhưng, có điều do sức khỏe của chim quá suy sụp, sức đề kháng chẳng được bao nhiêu nên nếu không được chăm sóc kịp thời thì mười con có thể bị chết

đến tám, chín...

Việc chim thay lông bất thường vẫn có thể tránh được, nếu khâu cho ăn, và chăm sóc được chuẩn bị chu đáo hơn.

Cách phân biệt chim trống mái

Thông thường thì sự phân biệt giới tính trống, mái trong các loài chim chóc không có gì khó khăn cho lắm. Gần như nhiều giống chỉ cần nhìn sơ qua là phân biệt được ngay.

Thường thì Trời phú cho con trống có bộ lông sặc sỡ, tươi tắn hơn; có con đuôi dài hơn, hoặc trên đầu còn có mào, có chóp lông đẹp đẽ. Con trống vóc dáng cũng cao to hơn con mái, trông hùng dũng hơn, oai phong hơn.

Trong khi đó con mái thân mình thường nhỏ nhắn, vừa tròn trịa vừa thấp; bộ lông lại quê kệch tối tăm, xấu xí, dáng vẻ lại lù đù trông chẳng hấp dẫn chút nào cả.

Sự thiên vị đó của đấng cao xanh thật ra có chủ đích rất đáng khâm phục, phải nói là có sự an bài, sắp xếp vô cùng khéo léo và thần tình. Thật ra, bộ lông con mái trời sinh xấu xí, tiệp với màu cây cỏ trong rừng lại rất có lợi cho sự sống

còn của nó và cho nòi giống nó. Con mái phải ấp trứng, phải nuôi con, mà mẹ con nó là những miếng mồi ngon của không biết bao nhiêu kẻ thù đang chực chờ rình rập. Chính nhờ vào bộ lông tăm tối đó nó mới lẩn tránh được vào cây cỏ, bờ bụi, thoát được nanh vuốt của kẻ thù để sống mà sinh con đẻ cái bảo tồn nòi giống.

Thế nhưng, cũng có những giống chim mà trống mái lại giống nhau... như hai giọt nước, nhìn qua khó lòng phân biệt được. Chẳng hạn như chim Yến Phụng, Yến Hót, Nhồng, Sáo Sậu, Khướu... và cả Hoạ Mi nữa!

Tất nhiên, chúng phải có những điểm dị biệt, nếu không lộ ra bên ngoài thì cũng lộ ra ở tiếng kêu giọng hót.

Điểm khác biệt lộ ra bên ngoài như của Yến Phụng chẳng hạn *(Xin tìm đọc Nghệ Thuật Nuôi Chim Yến Phụng của Việt Chương đã xuất bản)* là cục thịt nhỏ đóng trên hai lỗ mũi của chim có sự khác màu. Yến Phụng trống màu lông xanh dương, xanh két, xanh đọt chuối thì cục thịt ở mũi màu xanh. Còn Yến Phụng lông vàng tuyền, trắng tuyền (mắt hột lựu) thì mũi chim trống màu hồng. Trong khi tất cả chim Yến Phụng mái dù màu gì, cục thịt mũi vẫn màu trắng ngà.

Còn điểm khác biệt lộ ra bên trong là ở tiếng kêu hay giọng hót. Thường thì giọng chim trống trong, dài, và siêng

kêu siêng hót hơn con mái... Như chim Vành Khuyên chẳng hạn.

Riêng chim Họa Mi, nếu nhìn vóc dáng bên ngoài để phân biệt giới tính e rằng dễ bị lầm, vì trong hai con trống mái chẳng khác gì hai giọt nước: chúng giống nhau như đúc từ màu lông đến vóc dáng!

Ngay những nghệ nhân đã nuôi chim Họa Mi lâu năm nếu nhìn vào vóc dáng bên ngoài của chim, cũng ít người dám đoan chắc đúng cả mười phần, đâu chính xác là chim trống, đâu là chim mái...

Thường thì Họa Mi trống lớn con, mỏ to, hàm bạnh, chân to và thân hình cao ráo. Còn chim Họa Mi mái thì đầu nhỏ, mỏ nhỏ, hàm không bạnh, mình tròn trịa lại ngắn đòn, chân cũng mảnh khảnh, yếu ớt và thường thì Họa Mi mái chỉ to một tám một mười so với chim trống.

Thế nhưng, cũng có những con Họa Mi mái có thân mình to lớn, đứng gần bên chim trống nó chẳng chịu thua kém một chút nào. Gặp trường hợp này thì ai tài nào mà phân biệt được?

Kinh nghiệm cho thấy, nếu chỉ nhìn vóc dáng bên ngoài mà phán đoán được trống, mái, thì nên nhìn sơ qua một lượt có thể biết được ngay. Giống chim mà nhìn chăm chú mãi thì

dễ bị hoa mắt, mà khi đã hoa mắt thì trông con nào cũng giống như con nào không sao phân biệt được!

Tốt hơn hết và chính xác hơn hết là phân biệt tiếng kêu và giọng hót của mỗi con.

Họa Mi trống có tiếng kêu trong trẻo, còn Họa Mi mái tiếng kêu khàn hơn. Giọng hót của Họa Mi trống thì lãnh lót, êm tai, lại có bài bản hẳn hoi, trong khi chim mái chỉ biết kêu sè... sè...sè mà người trong nghề gọi là xùy. Tiếng xùy của chim mái mang ý nghĩa mời gọi chim trống, cho nên hễ trống mà thoáng nghe tiếng mái thì luýnh quýnh lên hót như điên dại..

Được cái may là chim mái rất mau mồm mau miệng. Dù là chim bổi mới bắt về đang nhát, thế mà khi thoáng nghe có giọng Họa Mi trống hót là chim mái xùy ngay. Trong khi đó Họa Mi trống bổi nếu chịu mở miệng hót cũng phải nuôi đến vài ba tháng trở lên, chứ ít con chịu hót ngay. Chim nào chịu hót ngay là do nó còn lửa rừng nên hăng hái không biết sợ...

Còn một cách khác để phân biệt Họa Mi trống, mái là quan sát ở những chiếc râu đen như râu mèo ở mũi chim. Nếu là Họa Mi trống thì mấy sợi râu này mọc ngay (xuôi theo chiều mỏ của chim) còn râu mọc thẳng là Họa Mi mái.

Chim Họa Mi mái tính tình cũng dữ dằn chẳng khác gì chim trống. Gặp chim mái đồng loại là nó sáp lại sân si đòi đá cho bằng được. Tuy vậy, xưa nay chưa ai nuôi Họa Mi mái để đá cả. Chính vì cái tính hung dữ này mà nhiều Họa Mi mái mới bị sa vào lưới lục.

Trên thị trường, giá bán Họa Mi mái bổi cũng khá cao thường bằng một phần tư giá bán chim trống bổi. Mua chim Họa Mi mái người ta cũng coi tướng chim, chỉ chuộng những con nào to khỏe, lanh lợi, và nếu nghe được tiếng xùy để chọn lại càng tốt.

Nghệ nhân nuôi chim Họa Mi trống dù để hót hay để đá cũng đều phải nuôi một hai chim mái trong nhà để mái xùy thúc trống hót hoặc thúc trống hăng hái lên để tăng lực mà đấu đá.

Nếu mục đích nuôi mái để thúc trống hót căng, thì nuôi một mái có thể dùng được cho ba bốn trống. Còn nếu nuôi để đá thì mỗi trống mỗi mái mới vừa. Tất nhiên là trống nào phải đi với mái đó, như vậy nó mới "ăn ý" với nhau được.

Họa Mi mái cũng có con hay con dở, con khôn con dại. Nói cách khác, không phải bất cứ con Họa Mi mái nào cũng biết xùy giỏi, thường thì nuôi vài ba con mới lựa ra được một con mà nuôi. Nếu dùng cho Họa Mi nuôi hót thì chỉ cần mái

siêng xùy là được.

Mái dùng cho Họa Mi đá lại còn phải lựa kỹ hơn, nhiều khi mười con chưa lựa được một con! Vì lẽ mái xùy hay là một chuyện, nhưng mái đó có hợp với trống không lại là một chuyện khác. Và điều này mới là chuyện quan trọng rất cần.

Mái và trống Họa Mi dùng để đá cần phải hợp với nhau mới tốt. Hợp ở đây có nghĩa là "đồng vợ đồng chồng", là "đồng tâm nhất trí" với nhau, như khi chim trống lâm trận thì chim mái rối rít xùy liên hồi với giọng thúc giục để cổ vũ tối đa...

Với những Họa Mi mái khôn ngoan như vậy ai cũng quí giá cả, nếu trả giá cao vài ba chỉ vàng chưa chắc người ta đã chịu bán. Còn những con mái khôn nhà dại chợ, ở nhà thì miệng lanh chanh xùy liên hồi, nhưng khi ra trường không những câm miệng hến mà còn lơ đãng nhảy lồng trông thật vô tích sự. Những con mái bất tài này chỉ còn cách thả chúng về rừng mà sinh sản để lưu truyền nòi giống lại có lợi hơn.

Thức ăn chim Họa Mi

Yếu tố quan trọng dẫn đến thành công trong việc chăn nuôi thú rừng nói chung và chim chóc nói riêng, là bắt buộc người nuôi phải biết rõ môi trường sống và tập tính sống của chúng trước đây ra sao.

Nếu ta mù tịt về việc này thì coi như việc chăn nuôi đã nắm chắc phần thất bại, vì ta không biết cách đáp ứng đúng mức nhu cầu cần thiết của con vật cần có để sống. Việc này chẳng khác gì một cậu học sinh làm luận văn mà bị... lạc đề vậy!

Nhiều người lầm tưởng cho rằng chú trọng đến cái ăn mới là chính, còn môi trường sống và tập tính của con vật chỉ là điều phụ, không cần thiết bằng.

Điều này cũng đúng, nhưng không đúng hẳn. Chim muông sống trong rừng thường ăn tạp, thức ăn gồm cả động

vật và thực vật. Có điều mức tiêu thụ cái nào nhiều, phần nào ít là còn tùy theo mỗi loài. Bằng chứng bắt chim rừng về nuôi, ta cho ăn thức ăn gì chúng vẫn sống, nếu chúng chịu ăn, nhưng môi trường sống bị đảo lộn, tập tính sống bị sửa đổi chúng dễ bị sốc và... chịu chết.

Đó là lời giải đáp cho câu hỏi: Tại sao chim bổi bắt về nuôi thường bị chết?

Chim bổi là chim có một phần đời được sống tự do trong rừng, và chúng đã quen với nếp sống phóng túng đó. Nay bị nuôi nhốt trong chiếc lồng chật hẹp, lại bị bao vây bởi bao nhiêu thứ để mà sợ hãi, như: Sự xuất hiện của con người, của tiếng động cơ gầm rú, của gia súc... thử hỏi làm sao chúng không chết khiếp được! Do đó, người ta mới nghĩ đến phương thức riêng để nuôi chim bổi, mà quí vị đã biết, là tránh cho chúng khỏi sợ hãi trong mấy tuần đầu bắt về, rồi tập dần cho chúng quen với môi trường sống mới thì chúng mới dễ thuần thuộc được.

Nếu môi trường sống không thay đổi, tập tính của chim được chiều chuộng đúng mức thì dù là chim bổi cũng rất dễ nuôi. Bằng chứng cho thấy chim Họa Mi bổi mà đa số đồng bào thiểu số ở miền Bắc bắt về nuôi chúng vẫn sống dễ dàng mặc dù họ chỉ cho ăn... gạo trắng! Trong khi đó, con chim ở xứ lạnh này mà nuôi ở miền Nam (chim bổi) nếu không biết

cách thuần dưỡng thì khó lòng nuôi sống được! Đó là chỉ nói đến sự khác biệt giữa khí hậu không thôi, mà đã ảnh hưởng xấu đến sự sống của chim rồi!...

Chim sống ở rừng thì ăn tạp, và nhờ biết ăn tạp nên chúng mới đủ sức tìm mồi để nuôi sống bản thân. Khi nuôi trong lồng, mặc dù cho thức ăn gì chim cũng có thể ăn để sống được, nhưng để giúp cho chim sống mạnh, sống khỏe để siêng hót, nghệ nhân nuôi chim đều phải chú tâm mày mò ra những phương thức chế biến thức ăn cho từng giống chim, đạt được hiệu quả cao thì mới vừa lòng.

Những kinh nghiệm nhỏ nhoi và rời rạc của từng nghệ nhân nuôi chim, truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác, dần dần được đút kết lại để tạo nên những "công thức" pha trộn thức ăn cho từng giống chim một...

Đó là cách nuôi chim rừng của người mình xưa nay vốn là vậy. Khác với một số nước, ngoài kinh nghiệm sẵn có của nhân dân, họ còn lập ra những Hiệp Hội hay các Câu Lạc Bộ Nuôi Chim có tầm vóc quốc gia, như ở Pháp có Hội Quốc Gia Nuôi Yến Hót, có Liên Đoàn Pháp Quốc Bảo Vệ Phi Cầm... Những nhà Điểu học ở trong các tổ chức này mới bắt tay nghiên cứu một cách sâu sắc đến tất cả mọi khía cạnh về phương pháp nuôi từng giống chim một. Trong đó, tất nhiên là có cả việc pha trộn thức ăn...

Người mình thì ưa có tánh giấu nghề. Chim nuôi nghe hót thì nhiều người còn dễ dãi chỉ vẽ cho nhau chút ít kinh nghiệm, nhưng với chim nuôi để đá thì thức ăn dành cho chúng thường là... "bí mật nhà nghề", nhiều nhà còn "cha truyền con nối", không ai dễ dàng truyền thụ ngón nghề cho ai...

Chim Họa Mi vốn là con chim sống ở xứ lạnh. Ở nước ta, Họa Mi chỉ sống tập trung trên các vùng rừng sâu, núi cao như các tỉnh Sơn La, Lai Châu, Móng Cái, Lạng Sơn... nơi quanh năm có khí hậu mát lạnh. Rừng núi ở miền Trung và miền Nam không có giống chim này sinh sống.

Tuy vậy, đem Họa Mi vào nuôi ở miền Nam chúng vẫn chịu được khí hậu nóng bức, nhưng cần phải có một chế độ chăn nuôi hợp lý chim mới sung sức và hót căng được.

Thức ăn tốt dành cho Họa Mi vẫn là tấm gạo rang trộn trứng. Đây là thức ăn dành cho chim Khướu.

Đúng ra, Họa Mi rất dễ nuôi, cho ăn thức ăn gì cũng tỏ ra khoái khẩu cả. Có người cho Họa Mi ăn thức ăn của Chích Chòe (bột đậu phọng trộn trứng) chim vẫn sống khỏe, hót căng, nhưng giọng trở nên khàn và lông không mướt mát. Sâu khô cũng như chất dầu vốn "nóng" nên không hạp với Họa Mi. Ăn sâu khô giọng Họa Mi sẽ trở nên khàn, không trong trẻo nữa.

Nói một cách khác, thức ăn của Họa Mi phải có tính hàn mới tốt, nhứt là nuôi ở miền khí hậu nóng như ở miền Nam nước ta.

Cách pha chế thức ăn cho Họa Mi như sau:

- 01 lon tấm gạo (250 gr)

- 05 trứng gà hay trứng vịt

- 01 muỗng cà phê đường cát

- 02 muỗng cà phê bột sò, xương

Bắt chảo sạch lên bếp nhỏ lửa rang tấm hơi vàng. Sau đó, bắt chảo xuống, rồi đập ngay vào tấm năm quả trứng (dùng luôn tròng trắng). Xong, rắc đường và bột sò vào trộn đều hỗn hợp đó lại rồi đem phơi nắng cho thật khô.

Có thể tấm sẽ bị dồn cục lại, cần được bóp tơi ra rồi để dành cho chim ăn dần...

Ngoài thức ăn chính đó, mỗi ngày (nếu không tiện thì cách nhật, hoặc mỗi tuần vài lần) ta cho Họa Mi ăn thêm một số lượng cào cào chừng vài ba mươi con, hoặc vài muỗng cà phê sâu tươi. Tuyệt đối không cho chim ăn sâu khô, vì sẽ khàn tiếng, giọng hót không thanh trong.

Kinh nghiệm cho thấy, nuôi Họa Mi mà thiếu cào cào thì chim biếng hót lại dễ suy. Dù trong mùa thay lông, ta vẫn

phải cho chim ăn cào cào đầy đủ.

Thức ăn hằng ngày của chim Họa Mi thường là vậy, nhưng còn tùy vào sự hiểu biết riêng của mỗi người, mà cách pha trộn thức ăn có thể khác nhau đôi chút. Như lượng trứng có thể tăng hoặc giảm với con số mà chúng tôi đã đưa ra. Cũng có thể ngoài tấm gạo ra, có người còn trộn thêm một loại ngũ cốc nào khác...

Giống chim rất dễ ăn, nhưng không thích ứng ngay được với việc thay đổi thức ăn đột ngột. Chúng rất kị những mùi vị lạ. Ngay nước uống mà tự nhiên pha thuốc vào nó cũng không uống, thà chịu chết khát. Vì vậy, khi quí vị mua chim Họa Mi của người nào đó về nuôi, điều nên làm là hỏi cho thật kỹ cách pha chế thức ăn cho chim ra sao để về theo đó mà làm. Tốt hơn hết là nên xin hay mua một ít thức ăn cũ, để về một là chế biến y như vậy, hai là pha trộn với một ít thức ăn của mình để tập cho chim ăn quen dần với thức ăn mới.

Đã có rất nhiều nghệ nhân nuôi chim gặp hoàn cảnh trớ trêu "dở khóc dở cười" này, nên gần như trong sách nuôi chim nào chúng tôi cũng xin được phép nhắc đi nhắc lại đến việc tránh đổi thức ăn đột ngột khiến chim bị sốc. Như quí vị đã biết, con chim đang mạnh khỏe, chỉ cần bỏ ăn vài ngày là đã suy yếu, và có thể... kéo theo một tai họa cho người nuôi là chim bị thay lông bất định kỳ, mất công sức chăn nuôi trong

vài ba tháng chim mới hoàn hồn lại sức.

Muốn thay đổi thức ăn cho chim, nên thay đổi từ từ với tỷ lệ nhỏ, như vậy chim mới dễ dàng tập làm quen với mùi vị của thức ăn mới.

Tấm gạo rang trộn với trứng, nếu phơi khô và bảo quản kỹ có thể để dành ăn được cả tháng. Tuy vậy, tốt hơn là mỗi tuần nên phơi ra nắng một lúc để tránh ẩm mốc.

Nước uống của chim phải là nước sạch và trong, nếu khử trùng bằng cách nấu sôi để nguội cho uống lại càng tốt. Mỗi ngày nên thay nước một lần, và rửa sạch cóng.

Tóm lại, thức ăn nước uống dành cho chim phải là thức ăn tốt, có chất lượng và sạch sẽ. Thức ăn mốc meo, nước uống dơ bẩn là thứ không hợp vệ sinh, chỉ làm cho chim bị bệnh. Đó là việc ta nên tránh.

Cách thuần dưỡng chim Họa Mi bổi

Chim bổi là chim trưởng thành, có thể là chim già, đã có một phần đời sống với cuộc sống hoang dã phóng túng và tự do ở ngoài trời. Giống chim này rất nhát, nếu không muốn nói là vô cùng sợ hãi khi gặp người đến gần...

Họa Mi là giống chim chỉ sống trong rừng sâu núi cao, cách xa làng mạc nương rẫy, nên chúng lại càng nhút nhát, càng sợ người hơn nữa.

Đã thế, khi lọt vào tay người, chúng còn phải trải qua một cơn hoảng vía; đó là khi bị sa vào lục, vào bẫy để chịu cảnh sống tù túng chật hẹp...

Bẫy bắt Họa Mi bổi thường có hai cách:

- Bằng lục, giống như kiểu lục bẫy Khướu, nhưng nhỏ hơn. Bên trong cũng có chim mồi. Giống Họa Mi vốn hung hăng háu đá nên dễ bị mắc lục.

- *Bằng cách đặt vòng:* Vòng được làm bằng bộ dài bằng dây cước, máng vào những cành cây mà Họa Mi thường về đậu. Chim sẽ vướng chân hay đầu vào vòng cước và mắc bẫy.

Thợ bẫy chim Họa Mi hầu hết là đồng bào thiểu số, vì đối với họ rất tiện việc đi lại vì buôn làng ở gần rừng núi. Mặt khác, họ lại rất rành về địa thế và cách sinh sống của Họa Mi nên dễ đánh bắt. Người miền xuôi mỗi lần đi đánh bắt chim bổi Họa Mi phải mất nhiều thời gian và công khó vất vả hơn, nên chỉ có những người có máu mê lâu lâu mới rủ nhau năm ba người hành nghề một chuyến...

Thứ chim Họa Mi bổi mà thương lái đem vào bán tại các chợ chim Sài Gòn nên gọi là chim bổi lỡ, vì tính từ ngày bẫy được cho đến ngày mang vào đây bán, chim đã sống với người được mươi lăm ngày rồi. Tất nhiên, đây là những chim bổi mạnh khỏe và chịu ăn uống mới sống sót được.

Tuy là bổi lỡ, đã từng được nuôi nhốt, đã chịu ăn "mồi", nhưng nếu ta không biết cách thuần dưỡng chim cũng dễ chết.

Nhiều người than phiền Họa Mi bổi rất khó nuôi, nhiều con đã chịu ăn ở được vài ba tháng, thậm chí còn mở miệng hót lai rai, thế nhưng tự nhiên lại... lăn cù ra chết với thân mình ốm yếu xác ve!

- *Nên tập cho chim dạn dần:* Họa Mi bổi rất nhát người,

điều này thì ai cũng biết. Vì vậy, muốn thuần hóa Họa Mi bổi thành công thì việc trước tiên là phải tránh tối đa và dài ngày, đừng để cho chim phải tiếp tục kéo dài sự sợ hãi thêm nữa! Phải cố tập cho chim dạn dần, để sớm thích ứng được với môi trường sống mới.

Muốn vậy thì cách tốt nhất trong thời gian vài ba tuần lễ đầu ta phải trùm áo lồng cho chim, và treo vào một nơi thật yên tĩnh để chim được tĩnh dưỡng mà hoàn hồn lại vía!

Chủ nuôi nên cố tránh tối đa việc tiếp xúc với chim, trừ những lúc quá cần thiết như phải tiếp tế thức ăn nước uống. Mọi việc cần phải thu vén cho nhanh gọn để chim khỏi sợ hãi.

Việc hé dần áo lồng đối với Họa Mi bổi cũng không nên quá gấp gáp. Coi chừng "dục tốc bất đạt" thì nguy! Chim Họa Mi bổi dù đã được nuôi gần một mùa, khi thấy người đến gần chúng cũng hoảng hốt trở lồng bay loạn xạ đến nỗi vỡ đầu sứt trán trông rất thảm thương. Ngay cả chim nuôi được một vài mùa mà có con vẫn còn nhát, nhiều con mang vết sẹo chưa lành trên trán, khiến chủ nuôi phải buồn lòng không ít...

Vì như quí vị đã biết, một khi chứng tích trên đầu do nhát mà ra còn sờ sờ ra đó thì, con Họa Mi dù nuôi được cả mùa vẫn phải mang danh là... chim bổi! Mà chim bổi thì giá

trị của nó đâu đáng là bao! Chỉ khi lớp da đầu thật sự lành lặn, chim thấy người đến gần không tỏ ra quá nhát nữa, thì lúc đó nó mới được mang danh là chim thuộc, giá trị tăng hơn trước gấp nhiều lần!

Chỉ những chim bổi nào khi sa bẫy mà còn "lửa rừng", tức là trong thời kỳ nó còn căng lửa thì nuôi nó mới mau dạn. Có nhiều con bổi chỉ "đứng lồng" trong vài ngày là đã chịu mở miệng hót ngay! Nuôi chim này vẫn phải trùm áo lồng, nhưng từ ngày đầu đã có thể hé dần áo lồng ra để chim có dịp làm quen với khung cảnh chung quanh...

Ta nên tranh thủ thời gian căng lửa này của chim mà tập cho chim mau dạn. Nhưng cũng không nên quá gấp gáp vì dù chịu hót chim cũng vẫn nhát!

- Nên cho chim bổi ăn no đủ và bổ dưỡng: Khi bắt tay vào việc nuôi chim bổi, ý muốn của chủ nuôi là mong sao cho chim mau biết ăn thức ăn đặc chế của mình. Vì chỉ khi chim chịu ăn tấm rang trộn trứng thì chủ nuôi mới tin là con Họa Mi này sống được. Con nào chê mồi là con đó tất phải chết.

Bước đầu nuôi chim bổi, chỉ cầu cho chim chịu ăn mà sống được là đủ mừng. Chim có sống người ta mới nghĩ tiếp đến việc thuần hóa cho con chim mau dạn...

Tuy nhiên, không phải con Họa Mi bổi nào cũng chịu

đến cóng để ăn tấm rang trộn trứng cả. Sự nhút nhát đã làm tăng thêm sự hoài nghi trong chúng tăng lên bội phần, cho nên nhiều con Họa Mi bổi thà chết đói chết khát, chứ không hề mở miệng chịu ăn!

Để tránh cho chim khỏi chết đói, hàng ngày ta nên cung cấp đầy đủ cào cào non, có thể cả trứng kiến và sâu tươi để chim được thỏa thuê muốn ăn thứ nào cũng được. Cào cào, sâu tươi và nhất là trứng kiến vốn là những thức ăn thích khẩu của chim rừng các loại, trong đó có cả chim Họa Mi.

Có thể những ngày đầu chim bổi chỉ ăn những thức ăn đạm động vật đó để trừ bữa, mà không thèm ngó ngàng đến cóng tấm gạo rang trộn trứng. Thế nhưng, những ngày sau đó, chim sẽ tập ăn dần, và quen dần...

Xin được phép nhắc nhở quí vị, khi nuôi Họa Mi bổi (và các giống chim bổi khác) ta đừng vội tự mãn, mà nên thận trọng, vì một khi con chim nuôi chưa thuần thuộc thì nó dễ... trở chứng lắm! Thường do sợ mà chim bị sốc, lơ là việc ăn uống và suy lúc nào không hay. Do đó, dù Họa Mi đã ăn tấm rành, số lượng cào cào dành cho nó mỗi ngày cũng không thể giảm được.

Ngay Họa Mi nuôi thuộc được nhiều mùa mà thiếu cào cào cũng dễ bị suy, đừng nói chi là chim bổi!

- *Cần chăm sóc chu đáo:* Ngoài việc cung cấp thức ăn no đủ và bổ dưỡng như vừa trình bày ở trên, Họa Mi bổi cũng cần được tắm nắng và tắm nước như những chim thuộc khác.

Với Họa Mi không cần phải tắm nắng lâu, độ nửa giờ mỗi ngày là quá đủ. Nhưng phải là nắng sớm, trước chín giờ mới tốt.

Còn việc tắm nước đối với Họa Mi lại rất cần thiết. Nên nhớ đây là giống chim ở xứ lạnh, đem nuôi ở xứ nóng nên chim rất chịu tắm. Mỗi tuần ta nên cho Họa Mi tắm vài ba lần, tắm vào buổi trưa, khi trời đứng gió, và không chuyển mưa, để tránh cho chim bị nhiễm lạnh. Càng được tắm nhiều, bộ lông chim càng được mướt mát, tươi tắn, và sức khỏe của chim cũng khá hơn.

Với chim do nhảy lồng mà lỗ đầu, ta nên tập cho nó tắm cóng, để vết thương mau lành. Muốn tập chim tắm cóng thì buổi trưa nên lấy cóng nước ra rửa sạch, sau đó đổ đầy nước trong vào. Thế là chim vục đầu vào tắm.

Thật ra tắm cóng là một tật xấu, nhưng đây là cách chữa bệnh nên áp dụng tạm thời. Nếu muốn cho chim bỏ tật tắm cóng thì ta chỉ đổ nước lưng chừng cóng cho chim đủ uống mà thôi.

Giống như quí vị đã biết, Hoạ Mi rất khôn. Chúng chỉ

tắm nước sạch và nước lành. Bằng chứng cho thấy khi cho chim sang lồng tắm, không có con nào chịu nhảy vào tắm ngay. Chúng chỉ nhảy vòng vòng chung quanh khay nước, sau đó còn cẩn thận nếm thử một đôi lần, ý chừng tìm hiểu xem nước có độc hay không, ấm lạnh thế nào rồi mới chịu tắm. Và khi đã tắm thì chúng say sưa vùng vẫy thỏa thích, chứ không thấy con nào cẩn thận nếm nước như trước nữa.

Họa Mi tắm rất nhanh, mỗi lần tắm độ vài phút là xong. Khi chim nhảy lên cầu đậu để rỉa lông cho khô ráo, ta nên để cho nó nhởn nhả một chút, sau đó mới sang lồng trở lại...

Trong khâu chăm sóc này, điều chúng tôi xin được nhấn mạnh thêm, là dù qua thời kỳ chim bổi đi nữa, mỗi đêm ta vẫn chịu khó phủ kín áo lồng để chim ngủ yên giấc. Giống Họa Mi tuy mạnh nhưng rất dễ bị trúng gió... Dẫn đến việc tử vong như chơi.

Tóm lại, nuôi chim Họa Mi bổi khó ở chỗ là phải chịu khó kiên nhẫn trong viện thuần dưỡng. Con chim vốn đã nhát do sống xa người, lại thêm một lần hoảng hồn bạt vía vì vướng bẫy. Đã thế, nó lại phải trải qua một đoạn đường di chuyển khá dài trên ngàn cây số thì bảo sao con Họa Mi bổi không sợ người? Con chim đã quá nhát ta không nên làm cho nó phải hoảng loạn thêm. Hãy cố tìm mọi cách giúp chim sớm ổn định được tinh thần, bớt đi được phần lo sợ để chịu ăn "mồi",

để sớm thích ứng được với môi trường sống mới. Ngoài ra, ta nên cho chim ăn uống no đủ và bổ dưỡng, nhất là không thể thiếu cào cào là thức ăn thích khẩu nhất của Họa Mi...

Tật xấu của chim Họa Mi

Người ta nuôi chim Họa Mi thường để nghe giọng hót, hay là chuộng những đòn, thế để đá là chính. Thế nhưng người nào cũng quan tâm chọn lựa đến phần vóc dáng và điệu bộ của con chim ra sao nữa. Chim có vóc dáng và điệu bộ tốt thì ai cũng thích và chịu mua với giá cao. Ngược lại, những chim có vóc dáng và điệu bộ xấu thì dù có bán rẻ cũng ít người chịu nuôi.

Sở dĩ người đời có tánh ý khác thường như vậy là vì con chim vốn là vật quí nên ngoài việc thưởng thức giọng hót người ta còn dùng để làm cảnh cho đẹp nhà đẹp cửa nữa. Cũng như sắm được con chim quí, không ai lại nhốt nó trong chiếc lồng "chợ" tầm thường, mà phải là chiếc lồng "trám" giá trị ít nhất cũng vài ba trăm ngàn bạc...

Hơn nữa, quí vị cũng biết, nuôi Họa Mi còn có hy vọng cho đi thi hót. Mà thi hót tất phải chấm luôn cả hai phần vóc dáng và điệu bộ của con chim! Tuy không ai "bới lông tìm

vết" nhưng nếu vóc dáng và điệu bộ không ra gì thì bị trừ đi một số điểm khá lớn cũng là điều thua thiệt không đáng phải bị mất.

Chính vì vậy, khi mua chim Họa Mi không ai lại tự dễ dãi với chính mình, mà phải khắt khe trong việc chọn lựa. Phải để ý đến năm lần bảy lượt từng chi tiết một trên mình chim: Từ đầu đến móng chân, rồi từ cách đi đến tướng đứng, khi ăn cũng như khi hót... khi nào thấy tốt mới nên mua. Tất nhiên, những thương tật trên mình, nếu có thì phải loại bỏ từ đầu. Vì nuôi chi những con chim chột mắt, vẹo đuôi, sút móng?...

Thường thì Họa Mi có những tật xấu sau đây cần loại bỏ:

- Tật lộn mèo: Lộn mèo dù là lộn ngược hay lộn xuôi cũng được đánh giá là điệu bộ xấu của chim Họa Mi. Trong đời sống tự do ở ngoài trời thì chim không vướng phải tật này, nhưng khi sống trong môi trường chật hẹp, chúng lại ưa lộn mèo, thường thì mười con có đến bốn năm con có điệu bộ xấu như vậy.

Có thể tập bỏ được tật xấu này bằng cách gác thêm một cầu đậu song song phía trên cầu cũ, tạo cho lồng không có một khoảng trống lý tưởng bên trên để chim thực hiện việc

lộn mèo. Một cách khác, là nâng cầu đậu tạm thời lên mức hai phần ba lồng, thay vì một phần ba như trước đây, chim cũng không có cách lộn mèo được. Nên nhớ là chim chỉ lộn mèo trong khoảng không gian phía trên cầu đậu, chứ không phải khoảng trống phía dưới cầu đậu. Tật này phải tập từ vài ba tháng trở lên mới giúp cho chim quên được thói quen cố hữu của nó.

Giống chim cũng thường ưa bắt chước điệu bộ của nhau, vì vậy ta nên tránh treo lồng có chim ưa lộn mèo gần những chim có điệu bộ tốt khác.

- Tật tắm cóng: Chim ưa tắm cóng là do trước đây có một quãng thời gian dài chủ nuôi vì một lẽ nào đó không cho chim tắm nước. Cũng có thể chủ nuôi cho chim tắm nước thường xuyên, nhưng không cho tắm thỏa mãn, rồi lại vội vã cho chim trở lại lồng nuôi, gặp cóng nước uống đầy nó lại gợi thèm mà tắm tiếp.

Vậy tốt hơn hết, trong mùa nắng, ta nên cho Họa Mi tắm nước thường xuyên hơn. Cứ để cho chim tắm thỏa mãn trong năm mười phút, khi nào nó chịu lên cầu đậu (của lồng tắm) đứng rỉa lông khô ráo mới cho sang lồng nuôi. Trong lồng nuôi cóng nước uống không nên đổ đầy, và là nước trong thì chim mới tắm cóng. Nếu cóng nước uống chỉ ở mức lưng chừng lại là nước bẩn (do chim uống thừa), thì chim có tật

tắm cóng cũng không bao giờ chịu tắm!

Cũng xin được trình bày thêm, những con chim Họa Mi bổi bị lỗ đầu, và những chim đá bị thương ở đầu, nên cho tắm cóng một thời gian, da đầu rất mau lành.

- Tật sàng cầu: Chim có đậu nghiêm chỉnh trên cầu thì ta mới có thể nhìn ngắm nó được một cách thỏa thích, và từ đó con chim mới phô bày những nét đẹp của vóc dáng và điệu bộ một cách đầy đủ. Chim khi đậu mà cứ sàng qua sàng lại trên cầu, cử chỉ láu táu không một chút nghiêm trang thì dù hót hay đến đâu cũng bị chê. Nhất là những chim chỉ đậu trên cầu rồi bay lên nóc lồng chứ không chịu xuống bố, tạo điệu bộ biếng lười xấu xa lại càng bị chê hơn nữa. Những chim này, ngay việc ăn cào cào, nó cũng đứng yên vị trên cầu rồi chúi mỏ xuống bố lồng để nhặt cào cào lên ăn!

Tập cho chim bỏ tật sàng cầu, ta nên thay chiếc cầu đậu thẳng băng bình thường bằng loại cầu "lượn sóng" như cầu đậu của Chích Chòe Lửa. Với cầu "lượn sóng", hễ đậu đâu là chim "yên vị" đó, không thể sàng qua sàng lại được. Tập lâu dần, nó sẽ quên được tật xấu cũ.

Còn muốn tập cho chim xuống bố lồng thì tạm thời nâng cao cầu đậu, sao cho khoảng cách giữa bố lồng và cầu dài hơn khoảng cách chim đứng trên cầu chúi mỏ xuống bố.

Từ đó muốn ăn được cào cào rải dưới bố lồng, chim không có cách nào khác hơn là phải nhảy xuống bố lồng! Chỉ khi nào chim thuần thuộc với cách nhặt mồi này thì ta mới hạ cầu đậu xuống mức cũ.

- Đuôi vẹo: Họa Mi mà có cái đuôi vẹo về một bên, dù là trái hay phải cũng là tật xấu, không nên nuôi. Đuôi vẹo là do phao câu của chim có tật bẩm sinh. Hoặc là do thời kỳ chim non còn nằm trong ổ, do chật chội nên phần đuôi bị lệch chăng. Nhưng cũng có người đoan chắc với chúng tôi rằng đây là do nòi "chim" nó vốn vẹo đuôi như vậy. Nhưng, dù là nguyên nhân do đâu đi nữa, chim đã vẹo đuôi nên loại bỏ, vì nó "phá cách" cái đẹp toàn diện trên chim.

- Tật cắn đuôi: Một số ít Họa Mi có tật cắn đuôi, khiến bộ lông đuôi trở nên te tua xơ xác rất xấu xí. Những con chim này thường do thiếu tắm nắng và nước.

- Chân khuỳnh: Chân chim mà khuỳnh trông rất xấu tướng làm kém vẻ oai phong, nên không ai chọn nuôi.

Tóm lại, sở dĩ nhiều nghệ nhân cố chọn một con chim Họa Mi thật tốt mà nuôi vì ngoài việc thưởng thức tài nghệ hót hay đá của nó, còn dùng làm cảnh ngắm cho mãn nhãn nữa. Hơn nữa, con chim "làm bạn" với mình không phải một ngày một bữa, mà có khi đến mươi lăm năm, vậy thì dại gì lại phải nuôi mãi con chim có vóc dáng và điệu bộ xấu?

Tiêu chuẩn tốt của chim Họa Mi

Theo tâm lý chung thì người nào nuôi chim, dù là dân chuyên nghiệp hay tài tử cũng đều muốn chọn cho mình một con chim tốt mà nuôi. Trừ trường hợp túi tiền quá nhẹ nên mới đành chọn con chim không vừa ý để nuôi mà thôi. Vì ai cũng biết "tiền nào của nấy", chim đã tốt thì không ai lại đi bán giá rẻ cả!

Họa Mi vốn là chim quí, nếu chọn được chim tốt mà nuôi thì thật không còn gì sướng thỏa cho bằng. Nhưng phải xét qua những tiêu chuẩn nào để xác định đó là Họa Mi tốt? Đó là một thắc mắc không phải nhỏ đối với một số người chưa rành về Họa Mi, trong đó có những bạn mới bước vào nghề.

Xét con Họa Mi tốt phải xét qua nhiều khía cạnh, như

giọng hót, vóc dáng và cả điệu bộ nữa. Tất nhiên là khó chọn được con nào tốt toàn diện. Điều sở cầu là mong cái tốt nhiều hơn cái xấu, và trong cái xấu đó có nhiều cái còn mong có thể tập tành sửa đổi lại được...

- Chọn giọng hót: Họa Mi nổi tiếng là giống chim hót hay, nhưng không phải con Họa Mi nào trên đời này cũng có tài hót hay cả! Nên tránh sự ngộ nhận đáng tiếc này! Con chim hót hay, trước hết là chim siêng hót, nôm na gọi là mau mồm mau miệng. Kế đó là giọng hót phải có nhiều làn điệu, có bài bản hẳn hoi. Giọng hót phải đa dạng, mang nhiều âm tiết khác lạ, phong phú gây cho người nghe một sự say mê, gần như bị cuốn hút... Con chim ít hót lại hót ít giọng là chim hót dở. Nếu đó là chim con nuôi lên mới năm bảy tháng, hay chim bổi thì có thể "tha thứ" được, chứ chim thuộc mà giọng hót nghèo nàn như vậy thì đừng nên chọn nuôi.

Ngoài ra, ta còn phải xét đến âm lượng của giọng hót ra sao nữa. Tiếng hót phải to, rõ, thanh tao và ngân vang mới đáng chuộng. Họa Mi mà hót giọng nhỏ, khàn chỉ hợp với những người có nơi ở chật chội, mà dù có mang nó đi thi hót cũng không được điểm cao.

Tóm lại, dù hót giọng to hay nhỏ, chim cũng phải siêng hót và hót thật nhiều giọng mới nên chọn nuôi.

- **Chọn vóc dáng đẹp:** theo tâm lý chung thì nhiều người thích chọn chim có thân hình to lớn để nuôi, vì cho rằng chim như vậy mới có thể lực mạnh. Điều này kể ra không đúng lắm, nhưng có điều con chim có thân hình vạm vỡ trông đẹp dáng hơn, nhìn dễ bắt mắt hơn.

Chọn vóc dáng Họa Mi, xưa nay người đời thường chọn như sau:

a. Ngũ trường: Họa Mi mang vóc dáng ngũ trường được đánh giá là đẹp nhất. Ngũ trường là năm bộ phận trên mình chim: Đầu - mình - chân - đuôi - mỏ, phải dài mới đẹp.

- Đầu dài: Chim khôn, có khả năng bắt chước giỏi giọng của các chim lạ khác để làm vốn liếng cho giọng hót của mình càng ngày càng khởi sắc hơn.

- Mình dài: Họa Mi có thân mình dài gọi là mình thoi (mình hình cái thoi dệt vải) là chim có thể lực mạnh, lại tạo được dáng vẻ hùng dũng, đẹp đẽ khi đứng cũng như khi hót.

- Chân cao: Họa Mi chân cao thì dáng sang, có thể đứng oai vệ khi hót. Nếu là nuôi đá thì người ta rất chuộng chim có cặp chân cao ráo này.

- Đuôi dài: Đuôi dài thường gọi là đuôi thước. Thước ở đây là tên một loại chim (chim thước, còn có tên là chim Khách, mình nhỏ như mình khướu, lông đen tuyền, nhưng

đuôi dài hơn, thường kéo đến báo tin khi nhà sắp có khách). Đây là sự ví von, chứ đuôi chim Họa Mi dù dài quá khổ cũng không thể dài và đẹp bằng đuôi chim Thước được, Họa Mi mà đuôi dài trông rất đẹp mắt.

- Mỏ dài: Họa Mi có mỏ dài, nhưng chót mỏ thẳng trông thanh tú, nhưng phải bạnh ra mới tốt.

b. Ngũ đoản: Nếu chọn không được chim có vóc dáng ngũ trường thì ta chọn con chim có vóc dáng ngũ đoản cũng tốt.

Họa Mi mang vóc dáng ngũ đoản là năm bộ phận trên mình chim như: Đầu - Mình - Chân - Đuôi - Mỏ đều ngắn hết mới coi là đẹp. Đây cũng là quý tướng của chim, được nhiều nghệ nhân ưa thích và chọn nuôi.

Con chim ngũ đoản có vóc dáng trái ngược với chim ngũ trường. Tuy năm bộ phận chính nó ngắn, nhưng vẫn tạo được nét đẹp riêng của nó. Đó là cái đẹp của sự gọn gàng, sự mạnh mẽ lanh lợi...

c. Mình củ đậu, đuôi lá vả: Nếu không chọn được hai giống trên thì ta nên chọn chim có vóc dáng "mình củ đậu, đuôi lá vả" mà nuôi. Đây cũng là giống chim Họa Mi có tướng tốt, lại khôn. .

Chim mình củ đậu (củ sắn) là mình tròn, tuy ngắn chiều

dài nhưng lại nở nang. Đuôi lá vả là đuôi to bản và dầy. Vả là tên một loại cây giống như cây sung, trái cũng như trái sung, mà lá lại to bản. Họa Mi vóc dáng này thường không đẹp, nhưng là loại chim quí, nên chọn nuôi.

Trong phần vóc dáng còn phải xét đến bộ lông của Họa Mi. Không ai khắt khe tìm hiểu ở sắc lông vàng hay hung đỏ, hoặc màu gạch cua, mà chỉ đòi hỏi bộ lông chim có mướt mát hay không, có đầy đủ hay không.

- ***Điệu bộ tốt:*** Trong phần trước, chúng tôi có đề cập những tật xấu của Họa Mi, với những chim mà không vướng những tật xấu này là chim chọn nuôi được. Đúng ra, Họa Mi không có điệu bộ tiêu biểu nào gọi là tốt cả. Chỉ cần chim đừng sàng cầu, đừng lộn mèo, mà chịu đứng yên trên cầu khi hót là đủ đẹp rồi.

Tiêu chuẩn chọn Họa Mi nuôi hót

Theo tâm lý chung của giới nghệ nhân nuôi chim Họa Mi hót, khi chọn cho mình một chú chim vừa ý mà nuôi, thì ngoài yếu tố giọng hót hay ra, người ta còn chú ý đến dáng vóc bên ngoài và cả điệu bộ tốt của con chim nữa.

Vì rằng, nuôi chim vừa để nghe giọng hót, người ta còn muốn được hưởng cái thú chiêm ngưỡng dáng hình và điệu bộ của con chim quý nữa. Nếu giọng hót cực hay mà hình dáng bên ngoài lại đẹp, con chim đó đã đem lại cho người nuôi một sự sướng thỏa khôn lường. Ngược lại, dù con chim có giọng hót hay mà vóc dáng quá tầm thường thì giá trị của nó bị giảm sút, vì ít ai ưa chuộng.

Nuôi được con chim hợp với ý thích, tình cảm của ta dành cho nó sẽ tăng lên, cho dù tốn kém công của bao nhiêu

cũng không hề tiếc.

Thế nhưng, biết như thế là một chuyện, mà thực hiện được điều sở cầu đó của mình hay không lại là một chuyện khác.

Nhiều người khi mua chim gần như không cần cân nhắc, tính toán, vừa cảm thấy hợp ý là mua ngay. Có người còn nhẹ dạ, cả tin vào lời khen của người khác rồi nhắm mắt mua liều... Có thể ý kiến người ta trung thực, nhưng liệu những nhận định của người có phù hợp với ý mình hay không? Và, xin lỗi, cũng nên xét qua trình độ hiểu biết cũng như kinh nghiệm của người đó về chim ra sao nữa...

Chính vì chọn một cách tùy hứng như vậy nên nhiều người cả đời cứ "tiền mất tật mang", chịu cảnh "mua vải bán áo" nên thua lỗ mãi! Con chim khi mua vào tốn đến ba bốn trăm ngàn bạc, nhưng khi bán ra phải "trầy vi tróc vảy" mà may lắm cũng thu về được nữa giá là cùng! Đó là chưa nói đến những tốn hao công của vì phải nuôi dưỡng một thời gian...

Xin được phép lạm bàn thêm một chút, đã bước vào nghề nuôi chim thì bất cứ ai cũng phải chấp nhận sự lỗ lã. Người không ngoan, có nhiều kinh nghiệm thì lỗ ít, còn người nông nỗi, nhẹ dạ, làm việc tùy hứng thì lỗ nhiều! Vì con chim

nuôi hót đều là chim trống nên đâu có sinh sản mà sinh lợi?

Trong nghề nuôi chim, chuyện "mua vải bán áo" là chuyện gần như ai cũng phải nếm trải. Dù không là con buôn, lắm khi mình cũng phải nghĩ đến chuyện mua bán, đổi chác. Chẳng hạn, mình có con chim hay mà người khác lại có con chim hay hơn, muốn bán hay đổi, nếu đủ phương tiện đáp ứng thì lẽ nào mình lại làm ngơ? Bán thì tránh sao được cảnh "bán tháo bán đổ", mà dù có đổi thì cũng ở thế thua thiệt!

Trong việc mua bán, đổi chác chim với nhau, dù có lời được chút ít tiền thì liệu có bù đủ với những tốn kém cho khoản... cào cào, trứng kiến, sâu tươi...? Nghề chơi chim hót rừng thường là vậy. Nhưng, một khi đã chịu chơi, đã bước vào vòng, thì đâu ai lại ngại tốn kém?

Họa Mi là giống chim hót rất đắt tiền. Chim bổi bẫy được từ rừng đem về đã có giá cả trăm ngàn bạc. Còn chim đã nuôi thuộc vài ba mùa trở lên, tùy theo xấu tốt mà có giá từ vài trăm đến vài triệu bạc mỗi con. Khổ nỗi đây là giống chim trong nhất thời khó phân biệt được ngay tốt xấu, nhất là đối với người chưa rành về Họa Mi, chưa đủ trình độ chuyên môn để đánh giá nó. Vì vậy, khi chọn chim nuôi ta nên hết sức thận trọng trong việc chọn lựa. Nếu dễ dãi hớ hênh lắm khi phải trả giá đắt vì mua lầm.

Chọn Họa Mi nuôi hót phải căn cứ vào ba tiêu chuẩn mà trong phần đầu sách chúng tôi đã đề cập đến, là Giọng hót, Vóc dáng và Điệu bộ.

Nếu đem chim Họa Mi dự thi hót, Ban Giám Khảo cuộc thi cũng dựa trên ba tiêu chuẩn này để chấm điểm, và số điểm của ba tiêu chuẩn đó được chấm bằng nhau:

- Giọng hót: Từ 0 điểm đến 10 điểm.

- Vóc dáng: Cũng từ 0 điểm đến 10 điểm.

- Điệu bộ: Cũng ấn định số điểm như trên.

Do đó, việc chọn lựa một con Họa Mi tốt phải đòi hỏi có sự cân nhắc chín chắn, chứ không thể bốc đồng, tùy hứng được.

- Như chọn giọng hót: Đã là chim hót thì đòi hỏi chim phải có giọng hót thật hay. Hay ở đây nghĩa là giọng phải to, lảnh lót, thanh trong. Chim phải siêng hót và hót được nhiều giọng.

Nên lắng nghe chim hót vào buổi sáng, đó là giờ cao điểm của sự hứng khởi và hăng say nên giọng chim xuất thần hơn. Rồi nghe chim "đi chuyện" vào buổi trưa để tìm hiểu chất giọng của nó phong phú ra sao mà định ra mức hay dở.

Phải chọn cho được những chim có tài chuyển đổi giọng,

càng luyến láy nhiều lại càng hay. Và loại ra một bên những chim chỉ biết lập đi lập lại một số câu hót nghèo nàn, y như trẻ con ê a học bài, nghe tẻ ngắt!

Tiện đây chúng tôi cũng xin trả lời một số thắc mắc của độc giả là tài hót của chim Họa Mi hót và đá có khác biệt không? Ở trong đời sống hoang dã không có giống Họa Mi hót và Họa Mi đá, và tài hót của chúng đều như nhau. Có khác là con khôn, con dại, con hót hay con hót dở mà thôi. Nhưng, khi bắt về, người chuyên nuôi mới căn cứ vào hình tướng của chim mà phân biệt con này nuôi đá và con này chỉ để nuôi hót. Cái hình tướng đó, như chúng tôi vừa nói, nó có sự khác nhau. Từ đó, Họa Mi nào có dạng nuôi hót thì người nuôi giúp chim phát huy tài nghề hót lên cao. Còn Họa Mi nào thuộc dạng nuôi đá thì nuôi theo cách đặc biệt, sao cho phát huy tài đá và giảm thiểu tài hót vốn có của nó.

Nói một cách dễ hiểu hơn: Cùng là hai thanh niên, nhưng anh có sức vóc thì cho theo ngành võ, còn anh dáng vẽ thư sinh thì cho theo ngành văn. Sau này tất nhiên, anh theo ngành văn thì giỏi văn, và anh theo ngành võ tất nhiên phải giỏi võ.

Cũng từ đó cho ta thấy, những con Họa Mi đã từng nuôi đá, bây giờ muốn chuyển qua nuôi hót thì cần phải có thời gian để luyện tập thêm thì giọng hót của nó mới hay lên được.

Chúng tôi sẽ trình bày rõ phần này hầu quí vị trong các tiểu mục "Phương pháp nuôi Họa Mi thi hót" và "Phương pháp nuôi Họa Mi thi đá" vào những trang kế tiếp sau đây.

- *Như chọn vóc dáng:* Dù là nuôi hót, ta cũng nên chọn những con trống Họa Mi có thân hình to khỏe, vì những chim này có nội lực thâm sâu. Và vì là chim hót nên chim phải có dáng vóc đẹp, các bộ phận bên ngoài phải cân đối, hài hòa, và nhất là không bị một tật bệnh nào lộ liễu ra trước tầm nhìn của thiên hạ cả, ngay cả móng chân cũng không được thiếu một cái nào.

Thực tế cho thấy, con Họa Mi dù nổi tiếng hay đến đâu mà bị thương tật, hay tật bẩm sinh như đui một mắt, đuôi vẹo, chân khuỳnh, thậm chí chỉ mất một cái móng không thôi, nó cũng bị sụt giá thê thảm, được chừng một phần mười là cùng! Người ta có mua cũng chỉ là để ngưỡng mộ cái tài hiếm có của nó mà thôi, chứ bán buôn thì... càng thêm lỗ nặng!

Những chim ngũ trường, ngũ đoản là những chim tốt tướng nên chọn nuôi. Những chim đầu dài, mỏ thẳng, mắt xanh lông vàng, ức màu gạch cua, chân cao ráo... là chim tốt, lại có biệt tài.

Nên nhớ vóc dáng một con chim đẹp, tự nó sẽ toát được ra sự thu hút cao độ ở người xem. Mà người đời thì ai ai cũng

ái mộ đến vẻ đẹp, dù đó là vẻ đẹp của một con chim: Với bộ lông mượt mà, với vóc dáng thanh tú dễ nhìn...

Với Họa Mi có dáng đẹp, chỉ cần nhìn không thôi, cũng đủ sướng mắt!

- *Như chọn điệu bộ:* Nhiều người nuôi Họa Mi hót thường cố tình chọn cho được những chim có giọng hót thật hay, hoặc ít ra hợp với ý thích của mình nhưng lại xem thường đến việc chọn vóc dáng, nhất là phần điệu bộ của chim. Thật ra, điệu bộ con chim đã góp phần không nhỏ trong việc tạo dáng đẹp toàn diện cho chim.

Điệu bộ chính là cái nết của con chim. "Cái nết đánh chết cái đẹp" là chuyện thường tình.

Nuôi chim, ai cũng muốn treo lồng trước tầm mắt của mình mà nhìn ngắm. Vì vậy, nên chọn cho bằng được những chim có điệu bộ tốt mà nuôi. Nếu gặp con chim có tật xấu sàng cầu, tấm cóng, hoặc khi đứng như ngồi xổm trên cầu thì càng nhìn càng chán mắt mà thôi.

Các nết xấu đó thường lộ ra trước mắt, không cần nhìn lâu cũng thấy được ngay. Tuy vậy với những điệu bộ xấu mà xét ra có thể chữa mẹo được thì đừng nên quan trọng hóa nó, vì chim cũng... vô thập toàn như người. Tìm được con chim có điệu bộ tuyệt hảo không phải là chuyện dễ...

Tóm lại, nuôi chim Họa Mi khó chứ không phải dễ như một số người lầm tưởng. Khó từ khâu chọn lựa cho mình một con chim tốt... Vì vậy, người nuôi chim Họa Mi thì đông, nhưng người thật sự nuôi giỏi xét ra cũng chỉ là con số ít.

Tiêu chuẩn chọn chim Họa Mi nuôi đá

Trên nguyên tắc, Họa Mi nuôi đá không đòi hỏi phải có vóc dáng đẹp và điệu bộ tốt, như Họa Mi nuôi hót. Cái tài mà người nuôi cần ở nó là tài đấu đá với những đòn, những thế tuyệt luân.

Thế nhưng, con Họa Mi nuôi đá cũng cần để treo mà nhìn ngắm cho sướng mắt chứ. Vì.vậy, phần vóc dáng và điệu bộ cũng được nhiều người chú ý đến. Riêng phần giọng hót thì người ta không cần xét đến, vì chim nuôi đá ít hót được chừng nào hay chừng ấy! Nó cần dồn sức lực cho việc đấu đá...

Trong khi thi đá, Ban giám khảo cũng chỉ chú trọng đến tài đấu đá của chim mà chấm điểm cao thấp; còn giọng hót, vóc dáng và điệu bộ dù xuất sắc đến đâu... thì cũng không có bản điều lệ thi nào đề cập đến cả!

Như phần trên chúng tôi đã đề cập sơ qua, con Họa Mi

có tài đấu đá, thể hiện qua phần vóc dáng của nó một cách rõ nét về sự mạnh mẽ của thể xác và sự hung hãn của cá tính mà con Họa Mi nuôi hót không có được.

A/ Sự mạnh mẽ của thể xác: Nhìn tổng quát, ta dễ thấy con chim có vóc dáng một con chim... võ sĩ. Từ đầu đến móng chân nó, nơi nào cũng toát ra sự mạnh mẽ, sự rắn chắc, hình như định mệnh đã an bài cho nó là sinh ra để mà đấu đá nên mới có một thân hình như vậy.

Chọn một con Họa Mi nuôi đá không phải là chuyện dễ, vì tuyển chọn như cách tuyển chọn gà nòi. Nghĩa là phải xem xét kỹ từng bộ phận một trên thân thể của nó để coi có thực sự đúng chuẩn để đá hay không, sau đó còn phải "xổ" nhiều lần để coi đòn, thế có đặc sắc hay không mới tính đến chuyện tuyển chọn. Và sau đó là việc tập luyện...

Đừng nên dễ dãi nghĩ rằng con chim nào to xác lại có thể lực mạnh là có thể dùng làm chim đá được. Và cũng đừng nên xem thường đến việc huấn luyện cho chim có đủ tài nghề để thi đá... Tất cả còn là những khó khăn ở phía trước...

Một con Họa Mi nuôi đá, ngoài việc có thể lực tốt, còn phải hội đủ những điều kiện sau đây:

- *Chọn đầu*: Chim phải có loại đầu bằng như đầu con rắn (đầu xà). Loại chim này lì đòn, ít khi chịu thua hoảng.

- *Chọn mắt:* Mắt chim phải màu xanh mới tốt. Đây là loại chim dữ, khó tìm. Nếu mắt méo hình hột dưa là chim đang căng lửa, sung sức nhất, có thể đem đá được. Những chim mắt màu đồng, màu thau cũng tốt, nhưng không quí bằng loại mắt màu xanh.

- *Chọn mỏ:* Mỏ chim phải vừa to, vừa dài lại vừa dầy mới tốt. Mỏ phải thẳng và hàm bạnh. Nên nhớ mỏ là lợi khí vô cùng hữu hiệu trong việc cắn, mổ, day rứt, cũng như nhổ lông và xé da thịt của đối thủ. Do đó, với mắt quan sát thôi không chưa đủ, mà cần phải dùng tay để "thử sức" xem cái mỏ của chim lợi hại đến mức nào mới tính đến việc tuyển chọn. Với chim dữ, khi bắt được nó có thể ta không giữ được lâu trong bàn tay, vì không thể chịu đựng được lâu những cú mổ điếng hồn của nó.

- *Chọn chân:* Đôi chân chim phải to, cao, cứng cáp, lóng liền lặn, không bị tật bệnh. Bàn chân chim cũng phải to, các ngón khỏe không bị vặn vẹo, như thế mới giúp chim đứng vững. Vẩy chân là màu trắng hay màu vàng mới là chim tốt. Chân Họa Mi đá có màu đen lem, hay màu nâu là chim dở, ít người chọn nuôi (nuôi hót thì được).

Nên nhớ, bàn chân chim kết hợp với bộ ngón và móng tạo thành một "bộ khóa" vô cùng lợi hại khi đấu đá. Bộ khóa này dùng để khóa chặt chân đối phương, hoặc bóp cổ, hay

khóa mỏ khiến kẻ thù như heo bỏ rọ không còn cách gì xoay trở được, đừng nói chi là chống trả! Vì vậy, chọn chân là việc nên thận trọng tối đa, cũng như cách chọn mỏ vậy, phải thực sự ưng ý mới được.

- *Chọn móng:* Móng phải có hình dáng như cái vuốt cọp. Người trong nghề gọi đó là móng hổ. Móng không cần dài, chỉ cần độ cong vừa phải, bén và đủ sức mạnh để bấu chặt những gì trên thân thể đối thủ mà nó vớ được.

- *Chọn đuôi:* Đuôi chim Họa Mi đá phải vừa dài, vừa dày, được to bản lại càng tốt. Với chim đá, đuôi không phải là thứ để trang trí, mà là điểm tựa cần thiết của chim giúp chim chống chỏi để thân mình khỏi ngã, và giúp thế đứng vững mà đấu đá dễ dàng.

- *Chọn lông:* Chim Họa Mi đá phải mỏng lông mới tốt. Chim như vậy có nội lực mạnh và mau sung sức.

- *Chọn mí mắt:* Chim có mí mắt đầy đặn là chim lì đòn, có nội lực mạnh mẽ ẩn chứa bên trong. Chim có mí mắt lồi ra là loại chim nhát như cáy, chưa đấu đá được bao lâu đã thua cuộc. Còn mí mắt lõm sâu có triệu chứng bệnh hoạn hoặc suy.

B/ Sự mạnh mẽ của cá tính: Vì là con chim nhà võ nên cá tính con Họa Mi đá rất hung bạo, nó không có dáng vẻ hiền từ như chim hót. Ngay những cú nhảy trong lồng cũng

mạnh mẽ, đôi khi làm chao đảo cả công thức ăn nước uống.

- *Tính sân si*: Khi treo lồng gần chim lạ, cử chỉ của chim trở nên hung hãn, như muốn chồm qua "ăn tươi nuốt sống" ngay.

- *Cắn bố lồng:* Chim thường cắn mép bố lồng liên tục, đôi khi vừa cắn vừa bay lên khiến bố lồng nhiều khi bị gấp đôi lại.

- *Cắn lông đuôi:* Sự sung sức quá độ khiến cho chim như phát cuồng lên, nó hết cắn bố lồng lại quay ra sau cắn lông đuôi, khiến đuôi bị tưa ra trông xấu xí.

Như vậy, chọn một con Họa Mi nuôi đá không phải là chuyện dễ dàng gì. Cần phải có sự cân nhắc tỉ mỉ, sự lựa chọn kỹ càng từng bộ phận trên một cơ thể của chim để xem có đạt đúng tiêu chuẩn mà một con chim đá có hội đủ hay không. Nếu chỉ căn cứ vào sự sung sức không thôi mà xét đoán, e rằng phiến diện, mà còn phải dùng cặp mắt nhà nghề để đánh giá từ phần đầu đến phần chân... để xem có thật đúng là con chim này thuộc dạng để đá hay không rồi mới nuôi. Tốt hơn hết là đem chim ra xổ thử một đôi lần với vài chim khác nhau để xem đòn, thế nó xuất ra bí hiểm đến mức nào. Về việc này, càng thận trọng trong việc chọn lựa chừng nào càng có lợi cho mình chừng nấy...

Cách chọn và nuôi chim Họa Mi mái

Bất cứ nuôi giống chim gì để hót hay để đá ta cũng nuôi kèm chim mái. Nhờ có tiếng hót chim mái kêu, chim trống mới hăng lên mà hót hay hơn, đá hay hơn. Đó là điều người nuôi chim nào cũng biết, nhưng lại ít người chịu nuôi vì ngại tốn kém thêm công của. Tuy giá mua con chim mái không bao nhiêu, nhưng dù sao cũng phải tốn tiền mua một chiếc lồng, rồi lại chạy ăn hàng ngày cho nó. Cái phiền phức kế tiếp là choáng một chỗ treo lồng, nhất là đối với những ai ở nhà chật chội.

Suy đi tính lại, họ thấy lợi không bằng "hại" nên mới không nuôi.

Riêng việc nuôi chim Họa Mi, nhất là nuôi để đá thì không nuôi chim mái không được. Có thể nói mà không sợ

lầm là giống chim Họa Mi, tình cảm giữa chim trống và chim mái dạt dào hơn các loại chim khác, trừ chim bồ câu. Trong đời sống vợ chồng, chim trống và chim mái lúc nào cũng kề cận bên nhau. Trống và mái cũng thay phiên nhau ấp trứng như bồ câu. Và nếu chim trống bị kẻ thù đến đánh đuổi ra khỏi vùng lãnh thổ chiếm đóng của nó, thì chim mái dù đang ấp cũng bỏ ổ bay theo con trống đến một phương trời khác; chứ không ở lại với con trống thắng trận!

Chim nuôi trong nhà, hễ Họa Mi trống nghe tiếng mái xùy thì nhớn nhác tìm kiếm và ngay sau đó hót như điên như dại. Và chim mái, hễ nghe tiếng trống hót thì cũng nhổm người lên tìm kiếm, và xùy liên hồi...

Nếu mái và trống Họa Mi nuôi lâu năm chung một nhà thì chúng thuộc tiếng của nhau và đối xử với nhau bằng một thứ tình cảm thiêng liêng nhất, mà tiếng trong nghề gọi là hợp nhau.

Bằng chứng hiển nhiên cho thấy: Một đôi trống mái Họa Mi gọi là hợp nhau thì khi con trống lăn xả vào đấu đá với đối thủ để tranh thắng bại, thì phía lồng bên kia chim mái cũng xà vào hướng chim mái đối thủ mà xùy liên tục, tức là hết sức cổ vũ cho chim trống nhà... Quí vị có dự các buổi thi đá Họa Mi, có thể sẽ được chứng kiến cảnh những con mái dữ, hết sức cổ vũ cho trống nhà đáng phục như thế nào! Nhiều

khi người xem phải chuyển tầm nhìn của mình sang Họa Mi mái để trầm trồ thán phục sự khôn ngoan của nó, mặc dầu dư biết sự đấu đá của chim trống đang trở nên quyết liệt...

Nếu nuôi Họa Mi hót thì ba bốn trống mới cần một mái. Còn nuôi Họa Mi đá thì nên nuôi mỗi mái cho một trống, và mái đó phải là mái thật khôn, đã hợp tính ý với chim trống...

- Chọn Họa Mi mái tốt: Nhiều người cũng biết đến sự cần thiết phải nuôi Họa Mi mái để thúc cho trống hót căng hơn, nhưng phần đông lại chỉ chú trọng đến "mồm miệng" của nó mà coi thường phần vóc dáng. Thật ra tài năng (siêng xùy) của Họa Mi mái là rất cần thiết, nhưng vóc dáng cũng đóng vai trò quan trọng, nhất là điều kiện sức khỏe của chim ra sao nữa. Trước hết là nhằm thỏa mãn sự nhìn ngắm của mình và của thiên hạ, sau đó không uổng công chăm sóc, nuôi dưỡng. Những chim "sứt tai gãy gọng", tật bệnh thì nuôi làm gì cho tốn công, tốn của? Trong thú chơi chim, làm sao tránh được những sự biếu tặng, hay mua bán, đổi chác. Với những chim mất giá trị này thì không nuôi chỉ còn cách thả, chứ đâu thể biếu ai hoặc đổi chác với ai? Điều đó cho thấy nuôi con chim không ra gì, dù là chim mái, chính mình bị thua thiệt trước.

Nên chọn Họa Mi mái có những tiêu chuẩn sau đây:

- Mái lớn con.

- Không tật bệnh (mọi bộ phận như mắt, mỏ, cánh, chân, móng, điều đầy đủ và lành lặn mới được).

- Bộ lông mướt mát, tươi tắn.

- Sức khỏe tốt (lanh lẹ, mập mạnh).

- Siêng xùy.

Nếu là mái của Họa Mi đá thì phải chọn những con khôn ngoan. Siêng xùy là một chuyện, nhưng cần là biết thúc trống đá đúng lúc. Những chim mái này cần phải nuôi "cặp kè" với trống lâu năm để chúng hiểu tính ý của nhau. Vì vậy, như phần trên chúng tôi đã nói đến, tìm được Họa Mi mái phù hợp với Họa Mi trống đá không phải là chuyện dễ dàng, đôi khi mười con chưa chắc đã chọn được một.

Về điểm này, cũng xin được lưu ý quí vị là bất cứ giống chim nào, kể cả Yến Hót và Họa Mi, chim mái khó tính hơn chim trống. Chính con trống tìm đến con mái, chứ không phải con mái tìm đến con trống. Nói cách khác, chỉ giọng hót con trống nào hợp với ý thích của con mái thì con mái mới chịu kết thân mà thôi.

Vì vậy, trong việc chọn lựa Họa Mi mái hợp với Họa Mi trống (đá), thì ta phải làm lần lượt thử từng con mái một,

để xem nó có bằng lòng với giọng con trống hay không. Việc này không nên vội, phải thử năm ba ngày mới biết. Nếu con mái hợp với chim trống thì như lúc nào mái cũng nhớn nhác hướng về hướng phát ra tiếng chim trống mà xùy (y như mái muốn gặp mặt trống cho bằng được). Ngược lại, nếu giọng Họa Mi trống không gây một sự lưu tâm nào ở con mái thì ta dễ nhận thấy cử chỉ nó thờ ơ, thỉnh thoảng xùy một vài tiếng lấy lệ mà thôi...

Khi biết chắc chim mái "bằng lòng" với giọng chim trống, thì chính cặp trống mái này sẽ có "duyên nợ" với nhau, hợp với nhau.

Tóm lại, với Họa Mi trống thì mái nào cũng hợp với nó cả. Nhưng, với Họa Mi mái thì chỉ có giọng con trống nào nó cho là hay thì con trống đó mới hợp với nó mà thôi.

Như vậy, muốn có một cặp chim Họa Mi trống mái (đá) hợp nhau, thì phần quyết định của chim mái mới quan trọng. Chim trống thì dễ dãi, mái nào đối với nó cũng hợp cả!

- Cách nuôi dưỡng Họa Mi mái: Phương pháp nuôi dưỡng Họa Mi mái cũng chẳng khác cách nuôi Họa Mi trống. Thức ăn chính là tấm gạo rang trộn trứng (cùng một công thức pha trộn), thức ăn phụ cào cào, sâu tươi... Họa Mi trống ăn thế nào thì nên cho chim mái ăn theo như vậy, có điều số

lượng có thể giảm bớt đi, vì chim trống cần được bồi bổ nhiều hơn để sung sức mà hót hay đá.

Có nhiều người nuôi Họa Mi mái chỉ cho ăn lấy lệ, vì ngại... tốn kém. Chỉ có tấm gạo trộn trứng thì cho mái ăn no, còn thức ăn phụ như cào cào chẳng hạn thì bữa có bữa không, thậm chí bắt chim nhịn luôn cả tháng cũng không bận tâm thắc mắc.

Nuôi theo cách cho "ăn chay" như vậy thì làm sao mái sung?

Họa Mi mái nếu ăn uống thiếu chất dinh dưỡng vẫn dễ bị suy. Mà chứng suy yếu này thì với Họa Mi, mái cũng như trống, có cả chục lý do bị suy, nếu khâu ăn uống và chăm sóc thiếu chu đáo đối với nó. Một khi chim bị suy, thì như quí vị đã biết, coi như ta đã đánh mất con chim một cách đáng tiếc rồi.

Nuôi Họa Mi mái không nên treo lồng cận kề chim trống. Nói cách khác, ta không nên cho trống mái thường xuyên thấy mặt nhau, vì chúng sẽ quen mặt nhau, và như vậy đối với con trống không còn tác dụng gì nữa. Thấy mặt nhau, trống mái tỏ ra mừng rỡ, đứng rung cánh cả giờ chỉ muốn xáp lại gần nhau mà thôi. Và cứ treo lồng chim mái cận kề chim trống thì chúng sẽ lờn mặt nhau, quen mặt nhau, và sự háo

hức trong chúng sẽ nguội lạnh dần...

Tốt hơn hết, ta nên treo lồng chim mái khuất tầm nhìn của chim trống, càng xa xăm, mười thước lại càng hay. Mỗi khi chúng nghe tiếng của nhau, dù chỉ là văng vẳng mà không chừng càng văng vẳng lại càng thêm gợi hứng, mái sẽ xùy liên tục, và trống sẽ hăng hái hót căng...

Thế nhưng, như vậy cũng chưa hẳn là phương pháp tốt, vì sự hiệu nghiệm "giúp trống sung" ban đầu cũng sẽ bớt dần đi. Hãy cho trống mái... quen tiếng nhau trong mươi ngày, rồi tìm cách gởi Họa Mi mái đến một nơi khác độ nửa tháng. Sau đó, lại đem mái trở về, và lại treo chim trống mái theo cách khuất mặt như trước đây...

Chính nhờ vào việc không cho chim mái sống gần chim trống liên tục này mà con trống sung sức mãi, ngày nào cũng hót căng.

Dù sao thì vài ba ngày, ta cũng nên cho trống mái "gặp nhau" một vài phút để chúng có dịp trửng giỡn với nhau cho... đời được tươi hơn. Sau đó, đem lồng chim mái treo vào chỗ khuất.

Cũng như chim trống, chim mái nuôi càng lâu càng thuần thuộc. Mà chim đã nuôi thuộc thì rất khôn lại dễ nuôi, hễ "đánh hơi" được tiếng chim trống là nó đã xùy. Nhất là

những Họa Mi mái chọn nuôi cho Họa Mi đá, nó khôn ngoan đến độ biết xùy căng đúng lúc để thúc trống đá. Khi lâm trận mà không có con mái khôn đứng gần, có thể nói mà không sợ lầm, phần thắng của con Họa Mi rất mong manh!

Chính vì vậy, những người đi đá Họa Mi mà quên mang theo chim mái, họ phải cuống quýt mượn tạm con mái nào đó của bạn bè thế vào. Thế nhưng, trống mái còn xa lạ, chưa hợp nhau thì cũng khó lòng mang lại kết quả tốt...

Phương pháp nuôi Họa Mi thi hót

Đã đem chim dự thi, tất nhiên ai cũng hy vọng mình được trúng giải, chứ chẳng lẽ chỉ mong đợi ở sự cầu may?

Con chim dự thi tất nhiên phải là con chim có giọng hót thật hay, vóc dáng thật đẹp, điệu bộ thật tốt. Vì nếu chim không hội đủ ba yếu tố đó thì làm sao tranh đua được với người!

Điều đó cho thấy, muốn có con chim dự thi hót thì coi như con chim đó phải nổi bật một cách toàn diện về tài năng và sắc vóc.

Vì vậy, trước khi tập luyện một con Họa Mi thi hót sau này thì ta phải cố chọn cho bằng được những chim đã hội đủ những điều sau đây.

- Con chim phải có giọng hót hay, hoặc ít ra cũng là chim siêng hót. Chim siêng hót mới dễ tập luyện vì hy vọng nó là con chim khôn, biết nhái theo giọng chim khác để phong phú hóa làn điệu cho giọng hót của mình. Tất nhiên, nếu lựa được những chim đã có sẵn giọng hót hay thì chỉ việc luyện giọng thêm cho chim đỡ phần vất vả hơn. Còn đối với những con Họa Mi hót ít giọng lại biếng hót thì đó là chim dại, ta nên loại ra từ đầu. Nuôi loại chim dại này dù cất công luyện tập cho lắm cũng không đủ tài để thi thố được với ai. Dù nó hình vóc có đẹp, điệu bộ nó làm mình vừa ý cũng không nên tiếc.

- Con chim phải có sẵn vóc dáng thật đẹp, như thân mình to lớn,lông mỏng lại mượt mà, các bộ phận đều đồng thanh đồng thủ. Nếu là chim thuộc dạng ngũ trường thì phải đúng là ngũ trường: các bộ phận đầu - mình - chân - đuôi và mỏ đều phải dài cả mới tốt. Ngược lại nếu là chim thuộc dạng ngũ đoản thì các bộ phận vừa kể cũng phải ngắn mới đạt được điểm cao. Vóc dáng của chim là do bẩm sinh mà có, chứ tài năng của con người không sao tạo ra được. Vì vậy ta chỉ còn cách lựa những chim sẵn có vóc dáng tốt mà nuôi. Chủ nuôi chỉ đóng góp một chút tài năng của mình vào việc nuôi dưỡng cho chim có bộ lông tươi tắn mượt mà mà thôi. Và chính số điểm chấm vào phần vóc dáng của chim là để... tưởng thưởng

công lao của chủ chim đã nuôi dưỡng con chim đẹp mã.

- Phải chọn con chim có điệu bộ tốt sẵn mà nuôi, như vậy sau này đỡ tốn công tập luyện. Nhưng, nếu gặp chim có điệu bộ xấu mà kinh nghiệm bản thân cho mình biết là có thể sửa đổi được, tập tành được mà không quá khó hoặc mất nhiều thời gian, thì có thể chọn nuôi.

Nếu sự tuyển chọn ban đầu càng kỹ thì công lao bỏ ra tập luyện sau này của ta sẽ nhẹ nhàng bớt đi. Đó là điều chắc chắn ai cũng biết rõ.

Khi đã nắm trong tay những chim Họa Mi có sẵn những ưu điểm trên mức trung bình vừa kể, thì ta mới yên tâm bắt tay vào việc tập luyện.

Việc tập luyện có hai phần: Phần luyện kỹ năng hót và phần nuôi dưỡng chăm sóc. Hai phần này phải tập luyện cùng một lúc, trong suốt thời gian tập luyện.

- Luyện kỹ năng hót: Có nhiều độc giả viết thư hỏi chúng tôi là tại sao con Họa Mi của người ta đang hót hay, khi mua về nhà mình nuôi nó lại hót dở. Thật ra đây là chuyện mà nhiều người thường gặp phải. Lý do thì có nhiều thứ: Có thể là do thức ăn khác lạ, hoặc do thay đổi môi trường sống... và, có một điều ít ai biết đến là con chim hót mà không năng tập dượt thì giọng hót của nó cũng "cùn" đi. Tức là nó hót bớt hay

và biếng hót hơn.

Vì vậy, không gì tốt hơn là phải đem chim đi dượt, nếu không ở các tụ điểm chơi chim, thì cũng rủ nhau năm bảy bạn bè cùng đem chim đến một nơi nào đó để chim có dịp nghe giọng hót của nhau và mặc sức thi thố tài năng với nhau.

Chim mang đi dượt là chim đã đủ lửa, đã thay lông xong, đã ép lông.

Dượt chim có thêm điều lợi là để chim tập quen dần với không khí trường thi sau này, để khi dự thi khỏi... khớp. Nhiều chim đi dượt lần đầu, thấy nhiều chim lạ hót rân lên chung quanh thì nhụt... chí phấn đấu ngay, chỉ còn biết nhảy lồng như chim bổi!

Nếu nuôi Họa Mi để nghe hót tại nhà thì mỗi tuần đi dượt một hai lần cũng được. Nhưng là chim luyện giọng để thi hót, nhất là thời gian có hạn định, thì việc tập dượt phải là chuyện hằng ngày, và vào buổi sáng mát trời. Thời gian dượt chim chỉ cần một hai giờ là đủ.

Những ngày đầu đi dượt, ta nên cẩn thận treo chim mình ra xa khu vực dượt chim một chút, hoặc treo gần những con chim nào chưa được căng lửa lắm, để nó khỏi bị đè. Giống chim hót, hễ con nào hót căng thì cố tình dọa nạt con hót yếu... Khi chim đã quen dần với trận mạc, hễ treo lồng là hót,

bất chấp chim chung quanh đã căng lửa đến đâu, thì từ đó ta treo lồng gần những chim dữ để cho nó mặc tình đấu hót tranh tài với nhau...

Nếu việc dượt chim vì một lẽ nào đó không thể thực hiện liên tục theo đúng chương trình đã vạch, thì ta nên tìm những chim Họa Mi bậc thầy, là những chim đã được nuôi thuần thuộc nhiều mùa, lại có giọng hót cực hay về dạy cho chim nhà hót.

Họa Mi cũng như nhiều giống chim hót khác, có biệt tài bắt chước giọng hay và lạ của những chim lạ, cho nên đây là dịp tốt để nó học hỏi được giọng hay mà phong phú hóa cho giọng hót còn tầm thường của mình. Có thể khi con chim bậc thầy cất tiếng hót thì con chim nhà sợ hãi mà im re, nhưng nó vẫn chú tâm học tập. Sau khi học tập nhuần nhuyễn rồi, ta thấy chất giọng của nó sẽ khá dần hơn... Có nhiều con chim học được giọng lạ từ tháng trước, nhưng mãi đến tháng sau nó mới nhớ lại mà phô diễn ra y hệt. Nếu ai đã từng tập cho Nhồng, Sáo, Cưỡng nói, quí vị ấy sẽ biết rõ điều này.

Còn một cách luyện kỹ năng hót khác là cho chim nghe băng cassette, mà trước đây nhiều năm, trong cuốn sách "Nghệ thuật nuôi chim hót, chim cảnh" chúng tôi đã đề cập đến. Đây là cách các nước phương Tây đã thực hiện từ lâu. Chúng ta có thể thu băng giọng những con chim hót hay rồi hằng ngày

phát lại cho chim nhà nghe, cũng đem lại kết quả tốt. Thế nhưng, vài ngày mới nên cho chim nghe băng một lần, và mỗi lần chỉ độ mười lăm phút để... gợi hứng cho chim siêng hót mà thôi. Chim chỉ thích học hỏi những giọng lạ, băng được nghe hoài dễ nhàm chán, đâu có gì hay và lạ để mong chim học hỏi thêm?

Cách cuối cùng là phải nuôi Họa Mi mái. Tiếng xùy của Họa Mi mái có năng lực nhiệm màu làm cho chim trống yêu đời hơn và cất giọng hót hăng say hơn. Có thể sự kích thích mạnh về tâm lý này sẽ giúp chim trống phát huy toàn diện tài năng sẵn có của mình. Những "kiến thức" mà nó học hỏi được lâu nay ở các chim lạ cũng nhờ tiếng xùy của chim mái mà phô diễn ra hết, khiến giọng hót khởi sắc hơn.

Thế nhưng, như phần trên chúng tôi đã trình bày, không thể để chim mái gần gũi (dù cách mặt) với chim trống lâu ngày được, vì vậy chúng sẽ lờn giọng nhau. Chỉ để cho Họa Mi trống nghe tiếng mái xùy độ một tuần rồi cách ly thật xa chúng ra mươi ngày, sau đó mới cho tái ngộ lại.

Tóm lại, cách tốt nhất để luyện kỹ năng hót cho Họa Mi là chịu khó đem chim đi dượt...

- Chế độ nuôi dưỡng chim thi hót: Trong thời gian tập luyện để dự thi hót, chim phải được hưởng một chế độ

nuôi dưỡng và chăm sóc đặc biệt, như vậy mới đem lại kết quả tốt.

Trước hết, nói đến chế độ ăn dành cho chim. Ngoài thức ăn chính là tấm gạo trộn trứng ra, ta nên cung cấp thức ăn phụ cho chim như cào cào, sâu tươi hoặc trứng kiến. Tuy gọi là thức ăn phụ, nhưng chính thức ăn đạm động vật này lại cung cấp nhiều vitamine cần thiết để bồi bổ sức khỏe cho chim. Vì vậy, có nhiều nghệ nhân mờ sáng đã lấy cóng tấm ra ngoài, để ép chim ăn thật no cào cào, sâu tươi (hoặc một trong hai thứ), sau đó mới treo cóng tấm vào cho chim ăn. Kể ra lối nuôi này như vậy cũng tốt.

Xin lưu ý quí vị là chim Họa Mi nuôi hót không nên cho ăn sâu khô. Vì sâu khô có tính "nhiệt", ăn vào giọng chim sẽ khàn. Giọng hót mà khàn thì đâu được công nhận là hay, nên bị trừ điểm.

Việc chăm sóc cho con chim dự thi hót nhằm vào mục đích làm sao tăng lực thêm cho chim.

Họa Mi vốn xuất xứ từ xứ lạnh, nếu nuôi vùng khí hậu nóng bức như ở miền Nam thì nên năng tắm cho chim. Tốt nhất là tắm mỗi ngày một lần. Nên tắm vào buổi xế trưa, lúc trời đứng gió để tránh cho chim khỏi bị cảm lạnh. Chim được tắm thường xuyên bộ lông sẽ mướt mát, chiếm được nhiều

cảm tình của Ban giám khảo cuộc thi. Chim được năng tắm, sức khỏe sẽ tăng lên và tinh thần cũng phấn chấn hơn.

Mặt khác, những điệu bộ nào xấu của chim mà có thể sửa chữa được thì ta nên bắt tay vào việc sửa chữa. Chim không nghe được tiếng người, không hiểu được ý người, nên mọi việc tập tành tật xấu thành tốt chỉ là... mẹo vặt, như chúng tôi đã trình bày trong phần trên...

Phương pháp nuôi Họa Mi thi đá

Chúng ta đã biết cách tập luyện chim Họa Mi thi hót, và đã nhận ra được những khó khăn trong công việc phức tạp này. Thế nhưng, nuôi Họa Mi để dự thi đá lại càng khó khăn hơn, đòi hỏi kinh nghiệm nhiều hơn, và sự chịu khó kiên tâm trì chí của người nuôi hơn.

Để giảm bớt cho mình những khó khăn, ta cũng nên làm theo cách chọn lựa như chọn Họa Mi thi hót. Nghĩa là phải cố chọn những chim hội đủ những yếu tố cần và đủ cho một con Họa Mi võ sĩ.

Trước hết phải xem vóc dáng con chim có to lớn, vạm vỡ hay không, và nội lực của nó có thâm hậu hay không. Nếu vóc dáng chim nhỏ, sức khỏe chỉ ở mức bình thường thì dù có

tập luyện một thời gian cũng khó đủ sức để mong đấu đá thắng người.

Kế đó phải xét kỹ xem các bộ phận từ đầu đến chân của chim, như đầu, mắt, mỏ, chân, ngón, móng, đuôi có đạt tiêu chuẩn của một con chim Họa Mi đá hay không. Nếu kết quả đúng là đầu xà, vuốt hổ, mắt xanh... thì cứ mạnh dạn chọn nuôi. Ngược lại nếu nó chỉ có vóc dáng bình thường của một chú chim nuôi hót thì nên loại bỏ ngay, đừng tiếc!

Con chim đá là con chim đã có sẵn tính hung bạo, dù chưa tập luyện, khi lâm trận nó cũng biết mọi quyền biến để ra đòn. Do đó ta cần phải xổ thử xem sao. Nếu sau vài lần xổ thử mà thấy chim thuộc dạng lì đòn, có thế đá hiểm hóc thì chọn nuôi. Với những chim nhát, đá tồi thì nên loại bỏ.

Chim thi đá thì phải hơn nhau cho bằng được ở thế đá. Chim nào càng có thế đá hay thì càng nên chọn nuôi. Chưa hề tập luyện mà đã có đòn, thế hiểm hóc là chim khôn. Những chim này nếu được tập luyện thêm, nó sẽ trở thành chim đá có hạng.

Thế đá của Họa Mi thường thấy như sau:

- Dùng chân để khóa cổ, khóa chân, bóp cổ, bấu đầu, bấu cánh chim đối thủ. Mới nhập cuộc mà bị khóa như vậy thì... chỉ có nhừ đòn, vì đâu còn cách nào xoay trở được.

- Dùng mỏ mổ liên tục vào gối, vào ngón, vào đầu để làm cho chim đối thủ bể đầu, đui mắt, lỏng gối, giập ngón chân và sút móng...

- Thường thì con chim khôn biết kết hợp nhiều đòn, thế khi đấu đá: dùng chân để đá, để khóa chặt kẻ thù, rồi dùng mỏ mà mổ vào những chỗ hiểm để chim bị đau mà chịu thua...

Lựa được con Họa Mi đủ tiêu chuẩn nuôi đá là chuyện không đơn giản chút nào, trừ phi người có kinh nghiệm trong nghề, không ai có thể lựa được.

- Tập luyện kỹ năng đá: Nghề võ thì phải năng tập luyện mới tinh thông đòn thế được. Vì vậy, chim cần phải xổ theo chương trình hoạch định thì mới có khả năng thi đá sau này được. Xổ có nghĩa là đá thử trong một thời gian ngắn để cho chim có dịp tốt để học hỏi đòn, thế của nhau, học cách quyền biến để thoát hiểm, để tránh đòn, hoặc tương kế tựu kế mà trả đòn lại... Ngoài ra, càng được xổ nhiều, sức chịu đựng của chim càng giỏi hơn, nó lì đòn hơn.

Lúc đầu nên xổ với những chim vừa sức với nó, và thời gian xổ chỉ năm mười phút rồi can ra. Những lần sau, thời lượng được cố tình kéo dài thêm, trước ít sau nhiều, mục đích giúp chim được dai sức hơn. Vì khi đấu đá, nội lực của chim càng thâm hậu chừng nào tốt chừng nấy. Đá dở mà lì đòn, có

sức chịu đựng dẻo dai nhiều khi vẫn thắng được kẻ thù hung bạo mà yếu sức.

Chính vì vậy, người nào nuôi Họa Mi đá cũng cố tập cho chim có sức chịu đựng dẻo dai được chừng nào tốt cừng nấy. Phương pháp mà đa số nghệ nhân thường áp dụng là nuôi chim trong lồng tổng lực, còn gọi là lồng phóng.

Lồng tổng lực là loại lồng thật lớn, thật rộng rãi so với lồng nuôi chim bình thường. Đây là loại lồng đặc biệt, có đường kính khoảng năm sáu mươi phân, chiều cao có thể một thước hơn, để cho chim được tự do bay nhảy thỏa thích...

Chim nuôi trong lồng tổng lực (hay lồng phóng) là chim đá đã thay lông xong, đang trong thời kỳ căng lửa. Nuôi trong lồng quá rộng này làm chim chỉ lo bay nhảy mà quên cả việc hót, vốn là sở thích của nó.

Càng bay nhảy thì cơ bắp của chim càng rắn chắc. Và càng bớt hót thì nội lực của chim càng tăng lên.

Nhưng, nuôi trong lồng tổng lực càng lâu thì con chim càng nhát, mà lại khó đem đi dượt xổ được. Vì vậy, độ bốn năm hôm (tùy theo phương pháp của mỗi người) chim lại được sang qua lồng nhỏ (lồng nuôi bình thường, khoảng năm mươi sáu nan)... Trong thời kỳ tập dượt, nên sang chim qua lại nhiều lần như vậy để chim quen dần với môi trường sống

mà bớt đi sự bỡ ngỡ...

Mỗi con chim đá phải nuôi kèm một chim mái. Chim Họa Mi mái phải hợp với chim trống. Đúng ra thì phải nói ngược lại là trống phải hợp với mái thì mái mới thúc trống đá đúng lúc cần thiết. Việc chọn con Họa Mi mái hợp với Họa Mi trống đá, như phần đầu sách chúng tôi đã nói đến là một câu chuyện vô cùng khó khăn, nhưng cũng phải cố chọn cho bằng được, vì thiếu mái thì trống giỏi cũng không thi thố được hết tài năng đúng mức, mà nó đang có.

Mỗi lần xổ chim phải mang mái theo. Trong khi tập cho trống quen dần với cách đấu đá, thì đồng thời cũng tập cho mái học cách thúc trống lâm trận như thế nào mới được hữu hiệu...

Về việc này giống chim rất khôn ngoan, vì luật sinh tồn trong đời sống hoang dã đã dạy cho chúng mọi sự ứng xử rất tài tình, có khi còn khôn ngoan... hơn cả chúng ta nữa.

Khi Họa Mi trống lâm trận, mà Họa Mi mái cứ lơ đễnh, thờ ơ, ta đừng vội kết tội là mái dở, mà nên tìm hiểu xem thực sự cặp chim trống mái đó có hợp hay chưa đã.

- Chế độ nuôi dưỡng chim thi đá: Theo chúng tôi, nuôi chim thi đá cũng cho ăn như cách nuôi chim hót. Nếu có tăng thì tăng lượng cào cào lên nhiều hơn, nhưng vẫn phải để

công tấm gạo trộn trứng thường trực trong lồng để chim ăn no đủ.

Việc nuôi chim Họa Mi thi đá bằng những thức ăn cầu kỳ như một số nghệ nhân từ trước đến nay thường áp dụng như cho chim ăn thêm thịt chim Ó, thịt chim Cắt, thịt rắn hổ, trứng dái gà trống tơ, dái dê... Chúng tôi nghĩ rằng hiệu quả của nó không quá lớn như họ tưởng! Trong việc nuôi gà nòi, nhiều người cũng có cách nuôi cầu kỳ, lo từ lúc còn là cái trứng nằm trong bụng gà mẹ, nhưng rồi kết quả cũng không đi đến đâu. Con gà đá hay là do thể lực nó tốt, đòn thế nó hay, chứ đâu phải là ấp bằng hơi rắn hổ, hoặc cho ăn những thứ mà chỉ nhằm vào việc... hành xác người nuôi! Chim Họa Mi thi đá, muốn đoạt giải lớn thì nên chọn những con có thể lực tốt, sức chịu đựng cao, và có đủ tài để ra đòn, cử thế sao cho bén nhạy và khôn khéo. Nên coi tập luyện là chính, thiếu xổ mà ăn uống bổ dưỡng cho nhiều - nếu có kết quả thực sự, cũng làm cho chim mập bệu ra thôi!

Thi hót Họa Mi và cách chấm điểm

Để giúp phong trào nuôi chim hót rừng tăng thêm phần hào hứng, hằng năm, trong các ngày lễ lớn, và ngay cả ngày chủ nhật hàng tuần, nhiều Câu lạc bộ chơi chim và các tụ điểm chơi chim thường tổ chức các cuộc thi hót Họa Mi, và được đông đảo người xem nhiệt liệt hưởng ứng.

Những buổi thi hót Họa Mi, đều được Ban tổ chức cẩn thận thông báo ngày giờ, địa điểm và điều lệ để các nghệ nhân nuôi chim biết trước hàng tháng mà lo chuẩn bị con "chim nòi" chu đáo hơn. Những tin vui này không những chỉ trong giới chơi chim mà người ngoài nghề cũng nô nức tiếp đón.

Với những ai dự định đem chim đăng ký, thì bắt đầu luyện tập thêm cho con chim quý của mình có giọng hót hay

hơn để hy vọng chiếm được giải cao. Trong việc tập luyện này, chủ chim phải chạy đua với thời gian để gấp gáp lo lắng cho chim từng miếng ăn giấc ngủ, đến những buổi tập dượt theo đúng lịch trình đã vạch sẵn...

Con chim dự thi phải là chim đang thực sự căng lửa. Chim căng lửa thì ra trường ít bị chim khác hót đè. Nếu có thua thì thua ở giọng hót không hay, hoặc ở các phần vóc dáng và điệu bộ... Ra trường mà để bị đè, đến nỗi sợ hãi nhảy lồng tứ tung thì thật... buồn lòng cho chủ nuôi không ít.

Trước giờ thi hót, thường là buổi sáng, chủ chim phải đem chim vào đăng ký với Ban tổ chức cuộc thi để lấy số báo danh. Số báo danh này được viết lên phiếu giấy trắng và dán vào lồng của chim thí sinh.

Số chim đăng ký thi hót thường không do Ban tổ chức hạn định trước là bao nhiêu, nhưng thường là con số đó cũng không quá cao ngoài mức dự định của Ban tổ chức: có thể là vài chục đến bốn năm chục là nhiều.

Chim dự thi hót được lệnh treo lên những cây sào dài giăng ngang trước bàn chấm thi của Ban giám khảo (còn gọi là Ban trọng tài), lồng này cách khoảng lồng kia khoảng bốn năm tấc, và không theo thứ tự nào cả. Một nghệ nhân có ba chim dự thi, có quyền lựa chỗ mà treo lồng ba nơi khác nhau...

Khi Ban giám khảo ngồi vào bàn làm việc thì mọi người đã ổn định xong xuôi. Các vị chủ chim có chim dự thi và đông đảo khán giả đã tự ổn định chỗ ngồi thành vòng phía trước để tiện quan sát các chim thi hót.

Ban giám khảo thường có ba vị: Một chánh giám khảo, một phó giám khảo và một thư ký.

Mở đầu chánh giám khảo tuyên bố điều lệ cuộc thi và sau đó ra lệnh cho cuộc thi đó bắt đầu.

Mọi cặp mắt đều trực hướng lên những cây sào dài và lắng nghe cả rừng Họa Mi cất cao giọng hót.

Ai cũng biết chim dự thi đều là những con chim căng lửa, là những chim xuất sắc của địa phương, thế nhưng ra trường không phải con nào cũng chứng tỏ được tài năng của mình trước đối thủ cả. Thường thì vào cuộc thi độ bốn năm phút đã có một số chim bị loại ra khỏi cuộc thi vì chúng lù rù sợ hãi, đứng lơ lơ láo láo trên cầu hoặc nhảy lồng như chim bổi... Những chim bị loại là do lệnh của Ban giám khảo, mà cũng có khi là do chủ chim tự động "rút lui". Những chim này được đưa ngay ra ngoài khu vực thi. Và mọi người lại hướng mắt vào những chim sừng sỏ còn lại...

Chim thi hót thường kéo dài nửa giờ hoặc lâu hơn, tùy theo qui định của Ban tổ chức.

Ban giám khảo căn cứ vào ba điểm chuẩn mà điều lệ thi hót Họa Mi đã đề cập đến để chấm điểm:

- *Chấm điểm giọng hót:* (Cho từ 0 điểm đến 10 điểm) Chim siêng hót, hót được nhiều giọng lại hay thì được điểm cao. Nếu chim siêng hót, nhưng hót ít giọng, luyến láy không có gì nổi bật thì được chấm điểm ít hơn.

- *Chấm điểm vóc dáng:* Điểm cao dành cho chim có vóc dáng đẹp; các bộ phận trên mình như đầu, mỏ, thân mình, đuôi, chân mình đồng thanh đồng thủ; Lại có bộ lông mượt mà thì được điểm cao. Những chim vóc dáng tầm thường thì nhận được điểm thấp.

Chấm điểm điệu bộ: Chim hót mà đứng cao trên cầu đầy vẻ tự tin, nếu có dáng múa như rung cánh chẳng hạn thì được Ban giám khảo chấm điểm cao. Còn những chim vừa hót vừa nhảy lồng, hoặc khi hót vừa đứng trên cầu vừa nhảy xuống bố... sẽ nhận được điểm thấp.

Khi chấm điểm, Ban giám khảo sẽ hội ý với nhau. Cuối cùng, viên thư ký cộng ba số điểm trên lại để lấy điểm trung bình cho mỗi con. Và sau đó căn cứ vào số điểm cao thấp mà sắp hạng cho những chim trúng giải.

Thường thì có ba giải Nhất, Nhì và Ba. Nhưng, nhiều khi cũng có trao những giải khuyến khích khác.

Chim được trúng giải, sẽ được Chánh giám khảo công bố ngay sau khi cộng điểm xong. Và tiếp đó là việc trao giải của Ban tổ chức.

Giải thưởng của các cuộc thi chim hót Họa Mi, nếu tính về giá trị vật chất... thường không nhiều. Đó có thể là tiền mặt và hiện vật, do các "Mạnh Thường Quân" đóng góp để khích lệ phong trào nuôi chim của địa phương có đà tiến mạnh hơn. Cũng có thể là do Ban tổ chức trích từ ngân quỹ sẵn có... Tuy vậy, về mặt tinh thần thì giải thưởng lại có âm vang sâu rộng. Những con chim đoạt giải đã đem lại sự vinh quang cho chủ nuôi, đến nỗi nhiều khi đến năm bảy năm sau vẫn có người khác nhắc tới và thán phục! Con chim thắng giải tự nó khẳng định giá trị của nó. Nhưng, chủ nuôi, người đóng góp rất nhiều công sức, trong đó có kinh nghiệm nghề nghiệp để đưa con chim quý lên... đài vinh quang, cũng được anh em bè bạn vây quanh tỏ ý ngợi khen. Chính cái phần thưởng tinh thần này mới đáng kể, nó đủ sức bù lại những công khó phải bỏ ra để tập luyện cho con chim rừng vô danh trở thành con chim hót nổi tiếng.

Thi đá Họa Mi và cách chấm điểm

Nếu cuộc thi hót của Họa Mi được đông đảo người trong và ngoài giới nuôi chim hăm hở đến xem, thì các buổi thi đá chim Họa Mi lại càng thu hút được số đông người hiếu kỳ đến vây vòng trong vòng ngoài để chen lấn coi cho bằng được.

Vì rằng ai cũng biết chim Họa Mi là giống chim dữ, có biệt tài đấu đá, nên coi còn hấp dẫn, gay cấn hơn là coi gà tre hay gà nòi đá độ nữa!

Những buổi thi đá của Họa Mi, Ban tổ chức cuộc thi đá Họa Mi cũng thông báo trước cho nghệ nhân nuôi chim trong và ngoài địa phương biết rõ ngày giờ và địa điểm, để những ai có chim dự thi có đủ thì giờ mà chuẩn bị. Việc thông báo này thường thể hiện trên những tấm áp phích dán khắp các tụ điểm chơi chim trong địa hạt để mọi người cùng hay biết.

Những ai có chim dự thi thì lo tập dượt lại những con chim đá của mình, để niềm hy vọng được thắng giải cao hơn. Con chim nòi tất nhiên là được chăm sóc cẩn thận từ bữa ăn bổ dưỡng đến những cử tập dượt "đến nơi đến chốn" để gân cốt được dẻo dai, và đòn thế được tinh tiến hơn.

Sự chuẩn bị cho cuộc thi Họa Mi đá ai cũng phải tự lo chu đáo, vì thể lệ cuộc thi thường có tính "gắt gao", nếu coi thường thì trước hết chính mình bị thiệt. Bảng điều lệ thi đá chim Họa Mi thường có những điểm như sau:

- Mỗi kỳ thi mỗi nghệ nhân có quyền đăng ký cho chim mình dự thi ở bảng A hoặc bảng B, và số chim đăng ký thi đấu từ một đến nhiều con cũng được chấp thuận.

- Lồng thi đấu là loại lồng trám có chiều cao bắt buộc từ mặt bàn thi đấu đến cửa có khoảng cách không quá mười hai phân tây. Lồng có cửa cao hơn mức đó thì con chim đó không được thi đá. Nếu khoảng cách dưới mười hai phân tây thì lồng được Ban tổ chức cho phép kê lên cho bằng với lồng bên kia.

Nghệ nhân có chim dự thi đá phải đem lồng chim đến Ban tổ chức để dán số thứ tự (tức số báo danh) vào lồng để dễ kiểm soát.

- Nghệ nhân có quyền đem theo chim Họa Mi mái kèm theo chim trống thi đá. Nếu ai không đem theo chim mái thì

phải chịu phép không được khiếu nại với Ban tổ chức.

Nghệ nhân không được gian lận, như tráo đổi chim và không được cá độ với nhau.

Quang cảnh "trường thi" là một khoảng đất rộng và bằng phẳng chừng vài trăm thước vuông trở lên. Ở góc khoảnh đất là một chiếc bàn dài của Ban giám khảo (còn gọi là Ban trọng tài). Tổ giám khảo này gồm có ba người là chánh giám khảo, phó giám khảo và thư ký. Nhiệm vụ của ba người này như sau:

- Chánh giám khảo: Có nhiệm vụ tuyên bố nội dung thi đá: Điều lệ, nội qui. Điều động các chim thi đá. Bấm đồng hồ để chấm điểm...

- Phó giám khảo: Có nhiệm vụ bấm giờ chim lên xuống cầu. Báo cáo từng trường hợp cho chánh giám khảo biết để tính điểm. Ông này cũng ghi điểm để sau này so sánh lại với bảng ghi điểm của thư ký xem có trùng hợp không.

- Thư ký: Có nhiệm vụ ghi điểm vào danh sách thi đá để sau này nộp lại cho Ban tổ chức (ghi tổng kết điểm). Bảng ghi điểm phải làm hai bản, một bản nộp cho Ban tổ chức, một bản thư ký giữ...

Phía trước Ban giám khảo là một chiếc bàn tròn, mặt bàn tương đối rộng dư chỗ để đặt bốn lồng chim: hai trống hai

mái. Chiếc bàn này là nơi đặt lồng chim thi đá, có thể gọi là đấu trường, giữa bàn có một vạch sơn trắng, chia mặt bàn ra làm hai phần bằng nhau: Phần bên chim A và phần bên chim B.

Thi đá Họa Mi phải qua nhiều vòng: Mỗi lần đấu là hai chim.

Vòng 1 là vòng đấu loại, chim nào thua thì loại ra luôn không cho đá nữa. Chim nào thắng thì được vào vòng 2.

Vòng 2 nầy và những tiếp theo là chim thi đá đến mức thắng bại.

Vào cuộc đấu đá, hai lồng chim Họa Mi (trống) một của danh sách A và một của danh sách B được đặt sát vào nhau (giữa là lằn ranh) đúng ngay tầm nhìn của Ban giám khảo. Cạnh hai lồng đó là lồng của hai chim mái, thường cũng được đặt sát vào nhau để chúng gần gũi mà sân si với nhau.

Vào giờ thi đấu, áo lồng được tháo ra và tạm bỏ xuống đất để không cản trở tầm nhìn của mọi người, nhất là của Ban giám khảo.

Khán giả được mời ngồi xung quanh để dự khán, nhưng phải giữ khoảng cách từ chỗ ngồi đến bàn đặt lồng chừng ba thước. Họ được tự do quay phim chụp hình, được trò chuyện

với nhau, miễn là biết tôn trọng trật tự chung, không làm ảnh hưởng xấu đến cuộc thi đá của chim.

Đá vòng một: Còn gọi là vòng loại. Điểm tối đa qui định ở vòng này là 149 điểm và trong vòng này thường xảy ra những tình huống như sau:

a. Cặp chim nào thi đấu được 120 điểm mà bất phân thắng bại thì Ban giám khảo cho can ra, và cả hai chim đó vào vòng hai.

b. Chim nào chưa đạt được 120 điểm mà thua, coi như bị loại luôn.

c. Chim thắng phải bắt buộc đạt được số điểm tối thiểu là 30 mới được vào vòng hai. Dưới số điểm này cũng loại hẳn.

d. Trường hợp một chim đá thắng ba đối thủ liên tiếp, mặc dầu số điểm không đủ 30 vẫn được chấm lọt vào vòng hai.

e. Trường hợp chim B chịu đấu mà chim A lại không chịu đấu trong suốt hai phút qui định. Hoặc chủ chim A tự ý chịu thua thì chim B được chấm là chim thắng. Nhưng vì nó chưa đá, nên phải để lại bàn để đá với con chim kế tiếp.

f. Chim lẻ sau cùng của vòng một đủ điểm lọt vào vòng

hai, thì chim này phải thi đá ngay trận đầu của vòng hai diễn ra ngay sau đó.

Ai cũng biết, chim đá Họa Mi không đá thông lồng, nghĩa là chim A và chim B con nào đứng trong lồng của con đó mà đá (qua song của hai cửa lồng trám), nhưng cũng có trường hợp bị thông lồng (chim này chui tuốt sang lồng bên chim kia) thì chúng cũng được quyền đá tiếp cho đến lúc thắng bại. Nếu hết giờ mà có con thắng con thua thì con thua sẽ được bắt ra (bằng cách sang lồng) và chim thắng cho đá tiếp. Ngược lại nếu hai chim cùng đạt được số điểm 120 mà vẫn còn đá thì Ban giám khảo cho can ra, và hai chim đó được lọt qua vòng hai.

Đá vòng 2: Vòng 2 là vòng đá đến thắng bại. Chim có điểm thắng ở vòng 1, số điểm đó được cộng tiếp trong vòng 2 này. Và trong vòng 2 thường xảy ra những tình huống sau đây:

a. Những chim Họa Mi nào được lọt vào vòng hai, nếu thắng nữa sẽ lọt qua vòng ba và những vòng kế tiếp sau nữa. Nhưng, nếu nó thua thì bị loại hẳn không cho đá nữa.

b. Nếu chưa giao đấu mà thắng (do chim đối thủ không chịu đá hoặc chủ chim tự động chịu thua) thì chim thắng đó phải để lại bàn đá tiếp với chim khác cho đến khi đạt được

một số điểm (dù ít) cũng được lọt vào vòng sau.

c. Hai chim A và B trong vòng hai này hòa nhau, mà số điểm của mỗi con chưa đạt đến mức 300 thì chúng bị loại cả. Ngược lại hòa mà số điểm của mỗi con đạt trên 300 điểm thì cả hai chim được chấm lọt vào vòng sau.

d. Có trường hợp cuối cùng chỉ còn lại ba chim chưa đá nhau, thì Ban giám khảo bắt thăm lấy một cặp cho đá trước. Tất nhiên chim nào thua sẽ bị loại, và chim thắng sẽ đá với con chim thứ ba còn lại...

e. Chim thắng sau cùng của mỗi vòng sẽ được sắp xếp đá ngay trận đầu tiên của vòng tiếp theo...

- Sắp hạng chim thắng giải: Mỗi cuộc thi đều có giải thưởng cho những chim trúng giải.

Thi Họa Mi đá thường được chia ra làm bốn hạng:

Hạng vô địch: Hạng này dành cho chim trong các vòng đá chưa hề bị thua một trận nào, mặc dù tổng số điểm nó đạt được không cao.

Hạng nhất: Hạng này dành cho chim đạt được số điểm cao nhất qua các vòng thi.

Hạng nhì: Hạng này dành cho chim có tổng số điểm chỉ thua chim hạng nhất.

Hạng ba: Hạng này dành cho chim có tổng số điểm ít hơn chim hạng nhì.

Có thể có nhiều giải khuyến khích, tùy theo điều lệ thi đấu của từng vùng.

- Trao giải thưởng: Sau khi Ban tổ chức tuyên bố những chim trúng giải, thì tiếp đến là việc trao giải thưởng cho các chủ chim.

Giải thưởng chỉ có giá trị tượng trưng, gồm tiền mặt và có khi cả hiện vật nữa. Nhưng trên phương diện tinh thần thì nó lại có giá trị lớn. Đây là sự hãnh diện lớn của chủ chim, khi được đông đảo bè bạn vây quanh để chúc mừng với vẻ thán phục. Vì chỉ có những người nhiều kinh nghiệm trong nghề mới có thể tập luyện cho chim đạt được giải thưởng cao. Niềm sung sướng đó đã đủ bù đắp lại cho những công khó đã bỏ ra trong những tháng ngày phải thức khuya dậy sớm để tập luyện cho con chim của mình.

Cách tính điểm, tính "sao" trong kỳ thi đá Họa Mi

Trong các trận thi đá chim Họa Mi, việc cho điểm là việc dễ hiểu, ai cũng có thể biết được. Nhưng, người ta còn tính "sao" để chấm điểm nữa. Vậy, ta thử tìm hiểu đến cách điểm và chấm "sao" của Ban giám khảo cuộc thi:

Ai cũng biết thời gian cho 2 chim A và B thi đá một trận là 2 phút, tức 120 giây. Cứ mỗi 2 giây chim sáp lại gần để khóa mỏ lẫn nhau được tính một điểm. Nếu suốt trận 120 giây mà chúng cứ bám vào nhau mà mổ thì cả 2 đều được lãnh 120 điểm.

Hễ chim nào thắng được một trận thì được tính thêm một "sao".

Nếu chim A sà vào cửa lồng đòi đấu đá, nhưng bên kia B chỉ đứng trên cầu suốt cả 120 giây thì chim B coi như bị

thua, và chim A tuy không đá nhưng có hành động chịu đá thì được xử thắng.

Nếu vào trận mà không có chim nào muốn đá, nhưng chim A chịu hót, còn bên kia chim B suốt 120 giây vẫn ngậm miệng, lại có cử chỉ sợ hãi thì chim A là chim thắng, còn chim B thua.

Còn suốt 2 phút mà 2 chim A và B đều không chịu đấu với nhau thì cả 2 chim đều bị loại.

Nếu 2 chim bị "trùng thế", có nghĩa là chim A chịu đá nhưng chim B lại đứng trên cầu. Sau đó chim B chịu đấu, chim A lại đứng trên cầu. Cả 2 chim như ky nhau, nên sau cùng đều bị loại.

Chim A và chim B đá nhau một hồi, sau đó chúng tự ngưng đấu hơn một phút. Nếu thời gian còn lại con nào có vẻ chịu đá thì con đó thắng, còn con kia không chịu đá nữa nên bị chấm thua.

Hai chim đá có số điểm bằng nhau thì xét ra chim nào có số "sao" nhiều hơn thì nó sẽ được thắng. Chim ít "sao" bị thua.

Nếu cả 2 chim đều không đá, nhưng tại vòng 2 con nào cũng được đến 300 điểm thì nó sẽ được vào vòng sau.

Hai chim cuối cùng của vòng đấu bị trùng thế với nhau thì Ban giám khảo sẽ tổ chức cuộc bắt thăm để phân thắng bại (đây đúng là sự may rủi).

Hai chim đều áp sát vào cửa lồng nhưng lại không cắn mổ nhau, thậm chí không chạm mỏ với nhau. Nếu ba lần chúng đều làm như vậy thì Ban giám khảo sẽ lệnh cho tách hai chim ra làm hai: Chim nào có số báo danh nhỏ sẽ ở lại đá tiếp. Chim nào có số báo danh lớn hơn thì được ra ngoài nghỉ tạm, chờ đá sau...

Việc thi đấu được diễn ra công khai trước mắt của mọi người, trong đó có những nghệ nhân là chủ chim thí sinh, nên việc chấm điểm bao giờ cũng có sự công bằng. Hơn nữa, Ban giám khảo cũng là những nghệ nhân có tên tuổi trong nghề nuôi chim lâu năm, đã từng được nhiều người tín nhiệm về đức liêm khiết và sự công tâm đáng quí của họ.

Nuôi dưỡng chim suy

Nếu chỉ nhìn con chim Họa Mi khi thi hót và thi đá, chắc chắn ai cũng ngợi khen giống chim có thân hình nhỏ, nhưng nội lực lại quá mạnh. Vì nếu nội lực không thâm hậu thì chúng đâu gân cổ lên hót suốt cả giờ liền mà không mỏi hơi khản tiếng? Và cả khi đấu đá nữa, có nhiều chim thắng liên tiếp cả chục trận, loại ra khỏi vòng chiến nhiều đối thủ lợi hại, nhưng trông nó như chưa hề bị suy suyển chút nào!

Thế nhưng, khi Họa Mi đã suy thì mất sức rất nhanh. Nếu không phát giác kịp thời thì khó khăn trong việc cứu chữa!

Chim bị suy nhìn vào dễ biết. Chim đang hót căng bỗng nhiên biếng hót, vài ngày sau đó thì xù lông đầu, lông mình. Nếu sang lồng tắm chim lại tỏ ra... sợ nước, mà nếu có tắm thì cũng tắm sơ sịa qua loa. Con chim mấy ngày trước đang mạnh khỏe, nay trông lừ đừ, chậm chạp...

Thường thì các giống chim rừng nói chung trong đó có Họa Mi, nuôi thuần thuộc trên một mùa mới yên tâm, chim thuộc nhiều mùa càng dễ nuôi. Còn chim mới nuôi, còn nằm trong dạng bổi thì dễ suy và dễ chết lắm. Đó là điều mà bất cứ người nuôi chim nào dù chuyên nghiệp hay tài tử cũng đều thấy rõ.

Con Họa Mi đang nuôi vẫn có nhiều lý do để suy yếu:

- Thiếu cào cào: Thức ăn hợp khẩu nhất của chim Họa Mi là cào cào. Thiếu cào cào lâu ngày chim dễ bị suy, mình ốm thấy rõ. Nếu được ăn cào cào mỗi ngày với số lượng chừng ba bốn chục con, Họa Mi mập mạnh và sung. Nó cũng như Chích Chòe Than, nuôi mà thiếu cào cào thì không ổn.

- Thiếu tắm nắng sáng: Chim Họa Mi mà cứ nuôi trong nhà lâu ngày, ít khi được treo lồng ngoài trời để chim sưởi nắng thì chim cũng bị suy. Tốt hơn hết là mỗi sáng, hay ít ra cũng vài ngày một lần, đem lồng chim ra treo ngoài trời cho chim tắm nắng sáng (trước chín giờ) hấp thụ được vitamine D để tránh bệnh còi xương.

Họa Mi là giống chim xứ lạnh, nên khả năng chịu nóng dở, vì vậy không nên cho chim tắm quá lâu. Mỗi lần phơi chim ra nắng cũng chỉ nửa giờ là tối đa. Đừng để chim Họa Mi bị hốc nắng, há miệng ra mà thở, như vậy cũng dẫn đến

chim suy. Có nhiều trường hợp chim bị cảm nắng mà chết.

- Thiếu tắm nước: Vốn là giống chim xứ lạnh, nên việc cho Họa Mi tắm nước (nhất là trong mùa viêm nhiệt) là chuyện rất cần. Họa Mi có thói quen tắm nước rất nhanh, nhưng nếu lâu ngày không được tắm, bộ lông chim trở nên khô khốc, xù xì, mình chim ốm, và dễ dẫn đến việc thay lông bất thường.

Như vậy, nếu được tắm nắng, tắm nước đầy đủ cũng là... liều thuốc bổ giúp chim sống mạnh.

- Chim dễ trúng gió: Dạng chim bổi cơ thể thường yếu, không chịu được gió lạnh. Tốt hơn hết mỗi tối nên phủ áo lồng cho chim ngủ.

Họa Mi bị suy thì ta nên nuôi dưỡng cẩn thận hơn. Điều quan trọng là giúp chim được sống yên tĩnh trong một thời gian dài cho đến khi phục hồi được sức khỏe:

- Nên treo lồng vào nơi yên tĩnh nhất trong nhà. Nếu chim quá yếu, nên trùm áo lồng luôn cả ngày lẫn đêm, như cách nuôi chim bổi vậy.

- Không nên cho chim nghe tiếng xùy của chim mái.

- Không nên treo chim gần lồng những chim đang căng lửa, khiến chim bị sợ hãi.

- Hằng ngày phải cho ăn nhiều cào cào. Nếu không

mua được cào cào thì phải thế sâu tươi, hoặc trứng kiến. Trứng kiến thì chim rất thích khẩu, nhưng có nhiều con không biết ăn do đó phải tập dần dần.

- Không nên tắm nắng những chim quá suy yếu dù là chỉ ra nắng trong năm mười phút mỗi sáng. Những chim sức khỏe còn khá thì nên tắm nắng, nhưng phải tắm trước 8 giờ, vì lúc đó nắng chưa gắt, và với thời gian khoảng vài mươi phút mà thôi.

- Tạm ngưng tắm nước những chim quá yếu, vì chim dễ bị cảm lạnh. Vào lồng tắm mà chim không chịu tắm là nó tự biết sức khỏe quá yếu, ta không nên ép tắm bằng hình thức này hay hình thức khác, vì sau đó có thể chim bị chết ngay. Những chim mới suy yếu nên tắm cách nhật bằng nước ấm, dù vậy cũng phải tắm giữa trưa, lúc trời lặng gió mới tốt.

- Nếu tập cho chim uống được sữa thì nên thay thế nước uống hàng ngày bằng sữa hộp hay sữa bột. Sữa không nên khuấy quá ngọt và chỉ cho uống trong một buổi, chiều khuấy sữa mới cho chim uống. Cứ uống sữa vài ngày lại tạm ngưng ít ngày...

- Mỗi ngày nên nhỏ vài giọt mật ong nguyên chất vào họng chim, để giúp chim phục hồi sức khỏe nhanh.

- Không nên cho uống thuốc trực tiếp bằng thuốc viên

hay thuốc nước, mà pha vào cóng nước cho chim suy uống. Thường thì chim đánh hơi được mùi lạ trong nước, nó không chịu uống. Trong trường hợp này phải đổ nước thuốc đó ngay và thay vào nước lã thường ngày để chim khỏi bị chết khát.

Ai cũng biết Họa Mi (và các giống chim rừng khác) khi đã suy thì rất khó nuôi, nhất là những con chim còn nằm trong dạng bổi. Những chim đã nuôi thuần thuộc trong vài ba mùa trở lên có sức chịu đựng cao, nên dù có suy cũng lướt qua được.

Vì vậy, tốt hơn hết là nên cẩn thận trong việc chăm sóc, như vậy mới có cơ tránh được chim suy.

Nuôi con chim suy rất khó, thường gặp tỷ lệ tử vong cao, do nước ta chưa có thuốc đặc trị dành cho chim chóc. Hơn nữa, giống chim lại rất khó trong việc cho uống thuốc, vì nếu không khéo thì nhiều con bị sặc thuốc mà chết trên tay. Thuốc trị các bệnh cho gia cầm thường có mùi vị khác lạ cũng khiến chim thà chịu khát chứ không chịu uống!

Tuy nhiên, việc chữa trị chim suy không thể coi là việc... cầu may: Cứ cho chim sống yên tĩnh, ấm áp, và cho ăn uống bổ dưỡng (ăn nhiều cào cào non) con Họa Mi quí có hy vọng phục hồi sức khỏe được nhanh chóng.

Cách chăm sóc chim Họa Mi

Nhiều người chịu bỏ số tiền khá lớn ra mua cho được con chim quí, sắm thêm chiếc lồng đẹp đắt tiền, nhưng lại lơ là trong việc chăm sóc... Vì vậy, việc nuôi chim thường gặp thất bại.

Không phải hằng ngày cho chim ăn no đủ, cũng với thức ăn tấm gạo rang trộn trứng, cũng cào cào, sâu tươi rồi mặc cho chim sống ra sao thì ra là tự cho mình nuôi chim cũng chu đáo được!

Nhu cầu con chim nuôi nhốt không phải chỉ có được ăn no đủ, được ở lồng đẹp là đủ đâu. Chim nuôi như vậy dễ bị suy, và có nhiều nguyên nhân dẫn tới để suy.

Chim Họa Mi như quí vĩ đã biết, nó là giống chim ở vùng khí hậu mát lạnh. Nếu được nuôi ở vùng có khí hậu mát

lạnh như nơi xuất xứ của nó là vùng rừng núi Sơn La, Lai Châu, Lạng Sơn... thì dễ nuôi; Nhưng nếu đem nuôi ở vùng có khí hậu nóng như ở miền Nam, thì việc nuôi dưỡng có phần khó khăn hơn.

Cũng như các giống chó ở xứ lạnh như Bắc Kinh của Trung Quốc, chó Tee shu ở Tây Tạng mà nuôi ở miền Nam nước ta thì chỉ có ở phòng lạnh mới giữ được bộ lông mượt mà của nó. Nếu không thì chó cứ... lén xuống sàn nước mà nằm cho mát mẻ.

Chim Họa Mi mà nuôi ở xứ nóng hằng ngày không tắm thì bộ lông chim không sao mượt mà, sức khỏe chim sẽ suy yếu. Đó là điều ai cũng nhận thấy.

Vì rằng nghệ thuật nuôi chim rừng đòi hỏi người nuôi phải nắm vững được cá tính chim ra sao, và môi trường sống thích hợp của chim như thế nào, để từ đó tạo được cho chúng một cách sống thích hợp. Có như vậy, sức khoẻ con chim mới được bảo đảm, đời sống tinh thần của nó mới được ổn định. T[illegible] mới hót hay, đá giỏi đúng với ý muốn của ta được.

Nói cácl[illegible]ác, nuôi chim là phải biết cách chăm sóc cho chim. Có thể mỗi giống chim đòi hỏi một cách chăm sóc khác nhau, nhưng tựu trung cũng chỉ là cho ăn no đủ với thức ăn thích hợp và bổ dưỡng, tắm táp, tập dượt...

Việc chăm sóc chỉ khó khăn và vất vả nhiều là khi nuôi chim bổi, vì chim bổi chưa thích ứng được với môi trường sống mới, hơn nữa sự sợ hãi thái quá (do bị vướng bẫy, do chưa từng sống gần loài người) đã làm tăng sự hoang mang khiếp sợ trong chúng, tăng lên đến nỗi không còn màng đến việc ăn uống, để rồi phải chết đói chết khát.

Cái khó khăn của việc nuôi chim bổi là tìm đủ mọi cách tránh cho chim bớt dần sợ hãi. Từ đó chim mới chịu ăn uống và mới nuôi sống được.

Nuôi chim bổi cũng rất khó khăn, do thức ăn không không hợp, do môi trường sống quá khác lạ, cho nên nếu chăm sóc thiếu chu đáo thì chim dễ bị suy. Chim bổi khi đã suy thì coi như ta đã... đánh mất con chim rồi! Lúc chúng khỏe nuôi đã khó, bây giờ chúng suy thì việc phục hồi sức khỏe lại vô cùng khó khăn hơn!

Với chim đã nuôi thuần thuộc, từ một vài mùa trở lên thì việc chăm sóc đỡ cực hơn, vì chim đã quen dần với sự ăn ở, quen dần với khí hậu, thời tiết (phong thổ) nên ít vướng bệnh. Hơn nữa, chủ nuôi sau một thời gian dài chăm sóc cho con chim quí, cũng biết được tính ý của nó mà chiều chuộng đúng mức, nên việc chăm sóc cho chim được dễ dàng hơn.

Với chim Họa Mi thuộc thì việc chăm sóc vừa nhẹ công

lại có kết quả tốt:

- *Chim thích ở nơi mát mẻ:* Nên treo lồng chim Họa Mi ở hướng Đông, Đông Nam là nơi mát mẻ, nhất là vào buổi chiều khí hậu thường oi bức.

- *Cho ăn uống bổ dưỡng:* Thức ăn chính của Họa Mi, dù nuôi hót hay nuôi đá, cũng là tấm gạo rang trộn trứng. Công thức ăn này nên có thường xuyên ở trong lồng cả ngày lẫn đêm, vì nhiều chim có tật ăn đêm, và điều này không phải là xấu. Thức ăn phụ là đạm động vật như trứng kiến, cào cào, sâu tươi, không nhất thiết ngày nào cũng ăn cả ba thứ đó, mà chỉ cần có một trong ba thứ đó cũng được. Thức ăn này nên cho ăn vào buổi sáng hoặc trưa, không nên cho chim ăn lúc gần tối vì sợ lạnh bụng. Kinh nghiệm cho biết, nuôi Họa Mi nên cho ăn nhiều cào cào. Nếu thiếu cào cào lâu ngày chim dễ bị suy, xù lông và biếng hót. Họa Mi được ăn cào cào thường xuyên rất sung.

Nước uống không cần phải đun sôi như một số người thường làm. Cứ cho chim uống nước lã như nước máy, nước giếng hoặc tốt nhất là nước mưa. Nước uống của chim chỉ cần sạch, ít độ phèn, nghĩa là nước gì người dùng được thì Họa Mi uống được.

- *Nên tắm nắng mỗi ngày:* Mỗi ngày hoặc ít ra vài ba

ngày một lần, ta cho chim tắm nắng sáng. Nắng sáng sẽ giúp cơ thể chim hấp thụ được vitamin D ảnh hưởng tốt cho bộ xương, cho sức khỏe, và giúp chim sưởi ấm bộ lông, làm ung trứng rận mạt. Chim thiếu tắm nắng lâu ngày sẽ suy yếu, khung xương bị còi. Thế nhưng tắm nắng quá lâu, đến nổi chim phải há mỏ ra mà thở, tức là bị hóc nắng, chim cũng bị suy. Vậy, tốt hơn hết là mỗi lần sưởi nắng nên giới hạn trong 30 phút là vừa. (Các giống chim Chích Chòe Than, Chích Chòe Lửa, mỗi ngày có thể tắm 45 phút và nên tắm trước 9 giờ sáng, khi tia nắng chưa chiếu gắt).

- *Nên thường xuyên tắm nước:* Trong mùa nóng bức, nếu mỗi ngày cho chim Họa Mi tắm nước một lần là tốt nhất. Chim tắm rất nhanh, độ vài phút là xong. Khi tắm nên sang chim qua lồng tắm, và tắm xong thì lùa qua lồng nuôi. Chim nào được tắm táp thường xuyên thì tỏ ra tươi tỉnh, hoạt động hăng hái, siêng hót hơn. Đó là điều ai cũng thấy rõ.

Ngược lại, nếu chim lâu ngày không được tắm nước thì dễ bị suy. Chim suy thì làm sao siêng hót, làm sao bay nhảy mạnh bạo được?

Nếu lâu ngày không cho chim tắm thì mỗi lần thay nước uống chim thường tắm cóng. Tắm cóng là cách tắm "dã chiến", chim vục đầu vào nước cóng rồi vẩy lên mình, và dụi đầu vào lông cho mát. Tắm cóng là một tật xấu của chim, ta nên tập

cho chim dứt bỏ tật này. Có điều tắm cóng cũng có một điều lợi là với Họa Mi bổi bị lỗ đầu, cho tắm cóng nhiều lần, vết thương sẽ mau lành.

Chim chỉ tắm cóng khi cóng được đổ đầy nước trong. Nếu nước uống chỉ đổ lưng chừng cóng thì Họa Mi chỉ... vục đầu vào uống chứ không tắm. Vì vậy, tập cho chim bỏ tật tắm cóng thì không nên đổ nước uống đầy cóng, mà chỉ đổ phân nửa hoặc hai phần ba cóng nước thôi.

Được cái may là chim Họa Mi tuy lớn con nhưng ít uống nước, nên mỗi ngày châm nước một lần cũng không muộn.

- *Tối cho chim ngủ sớm:* Bản tính muôn đời của chim cũng như gà, chập choạng tối đã lo tìm chỗ ngủ. Trong đời sống hoang dã, chim ngủ rất sớm và sáng dậy sớm. Nuôi trong lồng chim cũng có thói quen đó, nhưng do hoàn cảnh không thuận tiện nên chim cũng thức khuya như ta.

Có nhiều nghệ nhân tối chưa cho chim ngủ sớm, treo lồng vào nơi có ánh đèn sáng sủa để tiện nhìn ngắm cho thỏa thích, hoặc cho chim nghe băng cassette hay chương trình truyền hình để chim được kích thích mà hót theo.

Chim mà bị thức khuya như vậy thì sáng dậy trễ, thay vì hót chào bình minh vào lúc sáng sớm thì nó chờ đến sau

bảy giờ mới hót được! Như vậy là ta mất cái thú nghe chim hót khi còn nằm ngủ nướng trên giường. Mặt khác do ngủ trễ nên chim ngủ không đủ giấc, khiến cả ngày hôm sau chim phải ngủ gà ngủ gật, có thể quên mất việc "đi chuyện" lúc giữa trưa!

Vậy để bảo vệ sức khỏe cho chim, mỗi tối, ta nên tập cho chim ngủ sớm theo thói quen cố hữu của nó, bằng cách phủ áo lồng cho kín rồi treo lồng vào nơi yên tĩnh nhất trong nhà. Giữa sự tăm tối vây quanh, nhất là được yên tĩnh, chim sẽ lịm dần vào giấc ngủ say...

- *Vệ sinh nơi ăn chốn ở:* Chim chóc cũng thích sống nơi sạch sẽ mát mẻ như ta vậy. Do đó, để bảo vệ sức khỏe cho chim, ta nên năng vệ sinh lồng nuôi, và thường xuyên cọ rửa những dụng cụ chăn nuôi trong lồng như cóng ăn, cóng uống, cầu đậu, và nhất là bố lồng. Nên tranh thủ làm xong việc trong thời gian chim còn nằm trong lồng tắm.

Lồng chim cũng là vật để ngắm nghía. Lồng chim mà dơ bẩn, sức khỏe con chim nuôi sẽ xấu đi.

Mặt khác, nơi treo lồng phải sạch sẽ, thoáng khí, không có gió lùa, không có khói độc, khí độc xâm phạm thì mới tốt.

Chăm sóc cho chim có nghĩa là tìm cách bảo vệ sức khỏe tốt cho chim, vì vậy phải lo từ khâu ăn uống đến môi

trường sống cho chim thật tốt. Ngoài ra, ta phải thường xuyên theo dõi sức khỏe của chim, nếu thấy chim suy, chim bệnh thì nên tìm cách chữa trị kịp thời, như vậy đỡ tốn công của và thời gian chăm sóc hơn.

Tóm lại, chim Họa Mi chỉ dễ nuôi khi nắm vững được kỹ thuật nuôi dưỡng nó. Đừng thấy chim hót căng, mạnh dạn mà lơ là việc chăm sóc, vì chim có nhiều lý do để suy, nên có thể "nay mạnh mai đau" không biết chừng. Hôm qua chim mạnh bạo nay bỗng lù rù; hoặc sáng chim hót căng, chiều lại im tiếng... Đó là triệu chứng của bệnh suy. Ta nên rà soát lại khâu nuôi dưỡng và chăm sóc của mình xem có gì đáng... xét lại không?

Quả thật việc chăm sóc và nuôi dưỡng chim Họa Mi đâu quá khó khăn và tốn nhiều thì giờ. Điều cần là phải thực hiện mọi việc đúng phương pháp đúng kỹ thuật.

Phần kết

Bình tâm mà nói, phần đông nghệ nhân nuôi chim Họa Mi ở miền Bắc họ có nhiều kinh nghiệm hơn đa số nghệ nhân nuôi chim Họa Mi ở miền Nam. Đó cũng là chuyện dễ hiểu. Một là Họa Mi vốn là giống chim vốn sinh sống ở miền Bắc, giáp biên giới Trung Hoa, nên con chim hợp với phong thổ, dễ nuôi. Hai là trong suốt một thời gian quá dài đất nước ta bị chia cắt, nghệ nhân nuôi chim trong Nam phải nhập Họa Mi từ Hồng Kông về với giá quá cao, nên chỉ người nào giàu có mới nuôi được. Vì lẽ đó, với lớp nghệ nhân lớp trước thì còn biết cách nuôi Họa Mi, nhưng lớp trẻ sau này thì quả là còn nhiều người thiếu nhiều kinh nghiệm. Mãi sau ngày đất nước được thống nhất, phong trào nuôi chim Họa Mi trong miền Nam mới có cơ hội tốt được bùng lên, nhờ vào số lượng Họa Mi ở miền Bắc đem vào, vừa nhiều vừa rẻ.

Tại miền Bắc, chim Họa Mi sinh sống nhiều nhất ở các tỉnh Cao Bằng, Lạng Sơn, Bắc Cạn, Nghĩa Lộ, Hòa Bình, Yên Bái... Chúng làm tổ trong các lùm bụi rậm rạp, um tùm

trong rừng chồi, rừng già, trên núi đá, núi đất... nên bắt được chim con trong tổ là chuyện vô cùng khó khăn. Chỉ những ai thực sự chuyên môn sống về nghề này thì may ra mới tìm được tổ chim con, nhưng con số thu hoạch được cũng là số ít, không đủ cung ứng cho thị trường...

Với người nuôi Họa Mi chuyên nghiệp thì chỉ chọn nuôi chim Họa Mi ở các vùng Lạng Sơn, Bắc Cạn, Cao Bằng vì chim sống ở gần núi đá nên có màu lông rất đẹp, vóc dáng cũng đẹp hoàn hảo không chê vào đâu được. Chim ở các vùng này có giọng hót rất hay. Đến nỗi những con hót không hay, nhiều người thấy vóc dáng nó quá đẹp nên cũng tiếc mà giữ lại.

Còn Họa Mi ở vùng núi đất như Móng Cái, Hòa Bình, Yên Bái thì màu lông bồ hóng tối tăm, chân đen, mỏ đen. Đã thế giọng hót lại không được xuất sắc lắm, nên ít người chọn nuôi.

Nuôi Họa Mi có điều khó khăn là việc phân biệt chim trống mái. Nhìn hai trống mái Họa Mi để kề cận nhau, người ngoài nghề không tài nào biết được, vì nó giống nhau như hai giọt nước. Còn người trong nghề thì cũng chỉ một số rất ít mới liếc sơ qua là biết được mà thôi. Số đông nghệ nhân còn lại, dù nuôi đã lâu năm thì chỉ khi được nghe tiếng mái xùy, hay tiếng trống hót mới "phân biệt" được!

Vậy thì căn cứ vào đâu mà chỉ nhìn qua, người ta đã phân biệt nhau được giới tính của chim Họa Mi?

Khổ nỗi, chuyện này thì nhiều người cố tình giấu người lắm. Họ quyết "sống để dạ chết mang theo" chứ không hề chịu chỉ vẽ cho ai.

Chúng tôi xin mách để quí vị biết rõ điều này: Chỉ cần quan sát kỹ vào cái mũi của con chim Họa Mi là biết ngay được.

Chung quanh mũi chim Họa Mi có những cọng râu dài khoảng bảy tám li, mọc lưa thưa, màu đen như... râu mèo. Nếu những sợi râu này mọc ngay, tức là mọc xuôi theo chiều mỏ chim thì đó là chim trống. Còn râu mọc chỉa thẳng thì đó là Họa Mi mái. Như vậy, chim trống mái có hai kiểu râu khác nhau.

Về thức ăn cho Họa Mi thì như chúng tôi đã trình bày, là Họa Mi rất dễ nuôi, ta nuôi bằng loại thức ăn gì cũng được, miễn là không nên thay đổi một cách đột ngột khiến chim ngỡ ngàng với thức ăn lạ nên chỉ ăn chút ít, rồi bị suy. Chim bị suy thì ai cũng biết, vực lên được không phải là chuyện dễ dàng! Do đó, muốn thay đổi thức ăn ta phải thay đổi từ từ, mỗi lúc mỗi ít để chim quen dần với thức ăn mới.

Nhiều người cho Họa Mi ăn tấm gạo rang trộn trứng

như chúng tôi đã trình bày, nhưng có người lại cho ăn thức ăn của Chích Chèo Than, Lửa là bột đậu phọng trộn trứng. Cũng có người chỉ cho ăn mỗi một thứ cám thực phẩm của gia cầm, thế mà chim vẫn sống mạnh và siêng hót.

Ngoài Bắc, người ta còn cho chim ăn hỗn hợp bột bắp, tấm gạo, trứng gà và tôm moi (một loại tôm biển) với cách chế biến như sau: rang bột bắp riêng, rang tấm gạo riêng, sau đó trộn chung hai thứ lại, rồi trộn tròng đỏ trứng gà với tôm moi giã nhuyễn, đem phơi khô để cho chim ăn dần...

Đó là những cách pha chế thức ăn dành cho Họa Mi. Nhưng trong đó thế nào cũng có công thức tốt, và công thức xấu, vậy tùy ở sự tính toán, sự nghĩ suy cân nhắc của quí vị. Điều cần là thức ăn của chim phải làm sao là thứ dễ kiếm ở địa phương mình để việc chăn nuôi khỏi cầu kỳ và tăng nhiều khoản tốn kém vô ích là được.

Chẳng lẽ ở vùng không có cào cào, sâu tươi thì người ta không nuôi được Họa Mi hay giống chim hót khác? Mọi việc phải tùy cơ ứng biến thôi. Có những nghệ nhân nuôi chim ở các vùng sâu, vùng xa như Lâm Đồng, Minh Hải, các vùng gần biển ở miền Trung, miền Bắc không có cào cào, sâu tươi, người ta cho chim ăn thịt bò vụn, thằn lằn, gián, cá con, nhộng tằm... Chúng tôi tận mắt thấy các giống chim hót ở đây, trong đó có Họa Mi, vẫn sống khỏe, vẫn hót hay như chim nuôi ở

các vùng khác.

Thức ăn dành cho chim Họa Mi, đòi hỏi phải là thức ăn tốt, ít chất dầu, nước uống phải rất sạch. Có nhiều trường hợp thức ăn nước uống dơ bẩn, khiến con chim hót giọng khàn. Vì vậy, nếu giọng khàn là do thời tiết gây ra (bệnh cảm) thì cho chim uống nước chanh đường, còn do thức ăn dơ bẩn thì phải cho chim ăn uống thức ăn trong sạch hơn.

Thật ra, nuôi Họa Mi không quá khó, điều cần là ta phải cho chim ăn bổ dưỡng và chăm sóc chu đáo các khâu tắm nắng, tắm nước là được.

Viết xong tại Bình Thạnh, cuối Xuân Đinh Sửu.

NGUYỄN TÚ (VIỆT CHƯƠNG)

Phần phụ lục:

CHIM THANH TƯỚC

Thanh tước là giống chim có thân mình vừa phải, mới được giới nuôi chim biết đến khoảng nửa thế kỷ nay thôi. Giống chim này có giọng hót không hay lắm, nhưng siêng hót lại có bộ lông đẹp, nên nhiều người chọn nuôi để vừa làm cảnh vừa nghe hót.

Đây là giống chim có xuất xứ từ Tích Lan (Ceylan), nhưng do có màu sắc tươi đẹp, giọng hót tương đối hay nên được chọn nuôi ở các nước Châu Á, rồi Châu Âu, và nay thì giống chim này đã có mặt hầu hết các nước khắp châu lục.

Tên khoa học của Thanh Tước là CHLORROPSIO AURIFRONT, nhưng trước đây giới nuôi chim ở Sài Gòn lại gọi nó là con Verdin, do ở Pháp nó có tên là Verdin à front d'or.

Mới đầu, giá bán của Thanh Tước lên rất cao, chỉ có

người giàu mới nuôi được. Khoảng thập niên 70 thì có vắng bóng trong các chợ chim, nhưng từ thập niên 80, Thanh tước lại xuất hiện với số lượng nhiều, tất nhiên giá phải hạ thấp, vừa với túi tiền của giới chơi chim bình dân.

Thì ra trong khoảng thời gian vắng bóng đó, Thanh tước sinh sôi nảy nở trong rừng quá nhiều, do không ai săn bắt. Hiện nay, chúng sống rất nhiều nơi như rừng Bình Thuận, Lâm Đồng, và cũng gặp rải rác ở các khu rừng chồi ở Biên Hòa, Bà Rịa, Bình Phước...

Con Thanh tước có vóc dáng nhỏ như Chích Chòe Lửa, nhưng đuôi ngắn hơn. Thân mình nó đo từ đầu đến chót đuôi chỉ hơn nửa gang tay, khoảng 15 phân là nhiều. Toàn thân được bao phủ bằng bộ lông màu xanh đọt chuối và màu vàng lục tươi. Còn phần đầu thì có bốn màu khác nhau, như vùng cổ và ức thì lông đen, hàm dưới và hai bên mép có vệt dài màu xanh dương, hai đầu cánh có hai vệt lông xanh biếc. Điểm nổi bật nhất là trên trán chim có một đốm lông vàng trông chẳng khác gì được đội chiếc mũ bê-rê tươi tắn vậy.

Do sắc lông trên mình chim màu xanh nên nó mới có tên là Thanh tước.

Chim Thanh tước không biết có dính dáng bà con họ hàng gì với chim Hút Mật hay không, mà nó có chiếc mỏ

nhọn và dài, lưỡi cũng dài như giống chim Hút Mật vậy. Thanh tước trong đời sống hoang dã cũng hút mật hoa mà sống. Tuy vậy, nó ăn sâu bọ và trái cây chín có vị ngọt là chính.

Nuôi trong lồng, chim Thanh tước tỏ ra không kén ăn. Nó thích ăn chuối, và thích được uống mật ong, hoặc nước đường.

Chim bổi bắt về thường nuôi mau dạn, vì giống chim này không nhát người một cách quá đáng như chim Họa Mi. Những ngày đầu, ta cũng nên trùm áo lồng, nhưng không cần thiết phải phủ kín lắm. Bên trong lồng để sẵn một trái chuối sứ chín để chim ăn được vài ba ngày, một cóng sâu hay cào cào non và một cóng nước mật hay nước đường. Nước mật không cần phải mật nguyên chất mà pha loãng vào nước để cho chim vừa uống đủ trong ngày. Hôm sau rửa cóng cho sạch và thay nước mật khác. Chim được uống nước mật ong hay nước đường rất mau sung.

Dần dần, người nuôi tập cho Thanh tước ăn bột đậu phọng trộn trứng, như thức ăn chính của chim Chích Chòe Than, Lửa. Đây là thức ăn lạ nên phải biết cách tập thì chim mới ăn.

Ta dùng nửa trái chuối chín, khoét rỗng phần lỏi ở giữa

rồi nhét đầy bột đậu phọng vào. Thanh tước gặp chuối tất phải sà đến ăn. Ban đầu nó chỉ ăn chuối, sau đó liếm láp qua phầu đậu phọng, cứ thế ăn dần rồi quen.

Như vậy thức ăn chính để nuôi Thanh tước không tốn hao nhiều, nhưng cầu kỳ ở chỗ là mỗi ngày phải pha nước mật, nước đường cho chim uống. Như vậy chim mới sung và siêng hót, vì đó là thức uống thích hợp nhất với giống chim này. Nếu không cho uống nước đường chim dễ bị suy, tuy không đến nổi bị thay lông bất thường, nhưng biếng hót thì thấy rõ.

Chim càng nuôi thuộc càng dễ nuôi lại siêng hót hơn, giọng hót hay hơn, vang xa hơn. Có thể nuôi thả ra vườn như Sáo hay Khướu, Cưỡng mà không sợ bị mất. Sáng thả chim ra, thỉnh thoảng chim lại vào lồng để uống nước mật, tối chim trở về lồng cũ để ngủ. Nên nhớ, khi thả chim ra ngoài, cửa lồng ta nên mở để chim ra vào tự do, và cách giữ chân chim tốt nhất là trong lồng lúc nào cũng sẵn sàng có chuối và cóng nước mật để khi đói chim trở về ăn uống.

Nuôi Thanh tước không cần phải nuôi mái thúc, vì chúng rất siêng hót. Giống chim này cũng không dùng giọng hót để đè nhau, nên trong nhà nuôi một hai con để nghe giọng hót cho vui nhà vui cửa cũng được.

Việc chăm sóc cho Thanh tước không có gì khó khăn và mất nhiều thì giờ. Sự sống của chim cũng đòi hỏi được tắm nắng, tắm nước như các giống chim khác. Mỗi sáng, ta treo lồng chim ra nắng độ nửa giờ, vài ngày cho tắm nước một lần. Và nhân dịp này nên tranh thủ vệ sinh lồng nuôi cho sạch sẽ.

Chỉ có thời gian thay lông là phải chăm sóc cho chim chu đáo hơn. Cũng treo lồng vào nơi yên tĩnh để chim được nghỉ ngơi tịnh dưỡng, và cho ăn nhiều cào cào để chim khỏi bị suy. Thay lông xong, chim có bộ lông xanh tươi thật đẹp, nhìn rất bắt mắt.

Tóm lại đây là giống chim đẹp lại siêng hót, nên chọn nuôi. Giá lại vừa túi tiền của mọi người, thức ăn cũng dễ làm, dễ kiếm, nên nuôi Thanh tước cũng không tốn kém lắm...

MỤC LỤC

NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM

Chim Họa Mi

LUYỆN THI ĐÁ- THI HÓT

VIỆT CHƯƠNG

Tái bản

Chịu trách nhiệm xuất bản:

TRƯƠNG HẠNH

Biên tập:

BÙI TẤN TIẾN

Sửa bản in:

DIÊN VỸ

In 1000 bản, khổ 13 x 19cm. In tại XN in NXB Giao Thông Vận tải. Giấy chấp nhận ĐKKHXB số 1683/CXB- QLXB, Cục XB cấp ngày 07.12.2001. Giấy Trích ngang số 11/ MT-TNKH do NXBMT cấp ngày 15.1.2002. In xong và nộp lưu chiểu quý 1.2002.

VIỆT CHƯƠNG
NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM
Chích chòe lửa
NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

VIỆT CHƯƠNG
NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM
Họa mi
NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

VIỆT CHƯƠNG
NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM
Chích chòe than
NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

VIỆT CHƯƠNG
NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM
Yến hót
NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

VIỆT CHƯƠNG
NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM
Khướu
NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

VIỆT CHƯƠNG
THÚ CHƠI CHIM
THI HÓT - THI ĐÁ
NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

